

Barrutiaz gehiago. Hiztegia

Joseba Andoni Lakarra

BARRUTIAZ GEHIAGO. HIZTEGIA

JOSEBA ANDONI LAKARRA

1982

Lan honen helburua Pedro Ignacio de Barrutiaren (1682-1759) *Acto para la Noche Buenaren* hiztegi bat prestatzea da (1). Horretarako erabili metodologia honako hau da: hitzak lemaka bildu dira lemen grafia euskara batuaz doalarik; grafia honekin bat ez baletor Barrutiaren usadioa, bigarren hau sublema gisa agertuko litzateke haren azpian. Lemopean hitz bakoitzaren aldaera oro eman da, bai eta hauen agerraldi guztiak (bertso zenbakiak) ere. Zenbait kasutan, batez ere zati ilunetan, kontestu osoak eman dira; hoietan ematen den zenbakia ikertzen ari garen hitzaren bertsoarena da. Ohi den bezala izartxoak eta parentesiak erabili ditugu lemetan adierazteko zenbait linguisten asmakizunak direla (hau da, ez dutela oraindik lekukotasunik) edota *Actoan* ez direla agertzen.

Hiztegi honen osagarri, bere bukaeran adizkitegi bat dator non ematen bait dira Barrutiak erabili zituen aditz forma pertsonal guztiak.

Amaitzeko, eskerrak eman nahi dizkiet Ibon Sarasola eta Koldo Mitxelena irakasleei lan hau prestatzean haiengandik izan dudana laguntza iraunkor eta oparoagatik, materialea utziaz eta nire galderei erantzunaz.

Joseba Andoni Lakarra

(1) Lan hau lehenagoko «Barrutiaren edizio kritiko baterako» (A.S.J.U. XV-1981, 123-156) oinarritzat harturik egina da. Ikus alabaina ERASKINEan haren ADDENDA ET CORRIGENDA, HIZTEGI honetarako kontutan izan behar dena. Ez ditugu HIZTEGIAN sartu noski, ez gaztelerazko kanta eta bertsoak ez eta euskarazkoen artean datozen *eso si* (140), *¿Quién eres tú?* (253), *tiene lindo barrigón* (257) eta *lindo mozo... de vino blanco un pichel* (334).

ERASKINA

«Barrutiaren edizio kritiko baterako»ren (A. S. J. U. XV-1981, 123-156) ADDENDA ET CORRIGENDA.

35. bertsoan izango salbadorea (bi zatitan)

47. bertsoan irakur *Imposibleak*, 53 eta 54.en arteko akotazioan *Sn. Jose*, 77.ean *pagatu*, 104.ari *S. J.* falta zaio aurretik; 120.bertsoa ez da *Dentro el mesonero y el criado*, hori akotazioa bait da, baizik eta hurrengoa *mutill*, *adizen dok mutill?* Huts hau dela eta bertso zenbakiak aldatu egin behar dira (unitate bat kenduaz) *Ogiak ere baziren iru*, *bakocha lau librakoa* (oraingo 221.a) arte. Aipatu azken bertso honen ondoren zetorren *Lian lanbere*, *ezegoala geldirik orduan aoa* falta da. Hemendik aurrera zenbakiak ongi daude. 127.bertsoan *da* falta da *norbait* eta *atean*-en tartean, 228.ean *gustia* irakurri behar da Arestirekin eta ez *guztia* Azkuerekin; 244.ean *bearko* inprintako *h-a* gabe noski. 257.ean *barrigon*-en atzean (*aporreanle*) bat falta da. 288.ean irakur *Ardanza*; 303.ean *eztok* falta da *agertu-ren* aurretik eta *dempora* ez *n*-rekin; 345. *dirala* ez *-e-*; 364. *onek* ez *-rr-*; 395.ean *ta* ez *da*; 414.ean *biozok* Arestirekin ez *-ak* Azkuek bezala; 417.ean *chikirritiko*; 447.ean *ken dator*; 484.ean *-z* ez *-s* eta *geu-* ez *gu-*.

BIBLIOGRAFIA

«Barrutiaren edizio...»aren bibliografian agertzen ez diren titulu eta lanak ematen dira soilik.

- ANIBARRO, P. A., *Escu-liburua*, facsimila, Hordago, 1978.
- ARRIAGA, Emiliano de, *Lexicón bilbaino*, Madrid 1960, Koldo Mitxelena hitzaurrearekin.
- ARZADUN, Martín de, *Doctrina Christianeen Explicacinoa*², Iruinea, 1758.
- BETOLAZA, vide MITXELENA.
- FR. BARTOLOME SANTA TERESA, *Euscal-errijetaco olgueeta ta dantzeen neurrico gatz-ozpinduba*, facsimila, Hordago, 1978.
- COBARRUVIAS, Sebastián de, *Tesoro de la lengua castellana o española*, 1611 (facsimil, Madrid 1979).
- DE LA QUADRA, Fr. Nicolás Man[ue]l, *Doctrina Christinaubarena*, 1784ko eskuizkribua.
- DICCIONARIO DE AUTORIDADES, Real Academia de la Lengua Española, 1726-1739 (facsimil, Madrid 1979).
- DICCIONARIO RETANA DE AUTORIDADES DEL EUSKERA (D.R.A.E.), A-GUZUZ letrak, 1976.
- GAMIZ, Juan Baptista, *Olerkiak*, ikus J. Goikoetxea-Maiza, «Joan Baptista Gamiz Ruiz de Oteo XVIII.mendeko arabar euskal olerkaria 1696-1773»in EUSKERA XIX-1974, 167-217 eta Hendrike Knörr, «Gamizen hizkeraz zertxobait» id., 218-230.
- GANDARA, Sebastián Antonio de la, 1757 eta 1764ko *Gabon Kantak* ikus José Antonio Arana Martija, «Gabon Canta de Guernica de 1757» in EUSKERA XXI-1976, 89-98 eta J. Ignacio Tellechea Idígoras y Manuel de Lecuona, «Gabon-kantak de Guernica (1764). Un documental del euskera vizcaíno del siglo XVIII» in B.A.P. 1966, 157-171.
- LARRAMENDI, *Diccionario Trilingüe*, 1745.
- LOHMAN, Guillermo, «Poesías Vascas en Lima en el siglo XVIII» in B.A.P. 1956, 417-422.
- MICOLETA, Rafael, *Modo breve para aprender la lengua vizcayna*, 1653.
- MICHELENA, Luis, «La Doctrina de Betolaza (1596)» in B.A.P. 1955, 83-100; «Un catecismo vizcaíno del siglo XVII» in B.A.P. 1954, 85-95; *Textos Arcaicos Vascos*, (T.A.V.), Madrid 1964.
- MOGUEL, Juan Antonio de, *Peru Abarca*, Azkueren edizioa in L.G.E.V. 1978 eta Gerediagak 1981ean egindako l. argitalpenaren facsimila.
- MUGICA, Serapio, «El vascuence en los archivos municipales de Guipúzcoa» in R.I.E.V. 1907, batez ere 731-733 orrietan datorren *Ordenanza Municipalac Eusque ras elecinueataracoz* (1754-8rantz).
- OLAECHEA, Bartolomé, *Dotrina Cristiana*, Vitorian 1763.
- SARASOLA, Ibon, *Euskal Hiztegi Arauemailea*
- REFRANES Y SENTENCIAS DE 1596, facsimila L.G.E.V. 1975.
- T.A.V., vide MICHELENA.
- URKIZU, D. L., *Liburu Virginia Santissimien Errosario Santuena*, Durango 1737.
- VIVA JESUS, vide MICHELENA.
- ZELAIETA, Angel, «Peru Abarcaren Hiztegia» in A.S.J.U. XII-XIII (1978-79), 87-199.
- ZUMARRAGA, Fr. Juan de, Antonio Tovar, Enrique Otte y Luis Michelena, «Nuevo y más extenso texto arcaico vasco: de una carta del primer obispo de México, Fray Juan de Zumárraga» in EUSKERA XXVI, 5-14.

A

A: vide HURA.

ABEGI: cara, rostro

—Angerua dok, ez dok gizona / Aren abegi ederrak / Duda baga benzizen ditu / Kanpoetako eperrak. 310.

Hiru aldiz agertzen da hitz hau *Peru Abarkan*; bitan tes-tuan: «Eztaucagu cer icharan abegui onic» (73) eta «Mu-quer muquer ta abegui charragaz beguiratu ceuntseen» (167) eta behin liburuaren azkenean datorren *Nomenclatura de diferentes voces bascongadas, comunes a los rús-ticos e ignoradas por no pocos de los bizcainos-en: Abe-guia*, arreria, geria: «Acogida. Abegui, arrera, edo gera ona eguin, hacer buena acogida». (Cf. *Voces bascongadas* s.v. acogida, abeguia) Azkuek bietan «acogida» itzultzen du baina argi dago esanahi hori bakarrik lehendabizikoari dagokiola, bigarrenak esanahi zaharra («cara») gordetzen bait du. Ez da zaila, noski, batetik bestera igarotzea gogora «poner mala cara». Lekukorik zaharrenak, dena den, esa-nahi berriagoarenak dira: «Haurric eztuanac, ez haur abe-guiric» (Bela, 58) «acogida, es decir, cariño» itzultzen due-larik Urquijok.

ABERE: animal

—abere, 374, 416

(ABOGADU): abogado

—abogadurik, 88

ABONDO: abundante (mente)

—Sagarrrak bere eziran falta, mispil ustelak *abondo*/Lian lan bere, ediro zenda ene tripea gaur ondo. 219.

Azkuek ez dakar hitz hau Hiztegian baina bai eraskinean: *abondo* dauko dirua, tiene dinero en abundancia (B-a).

D.R.A.E., s.v.-n badator J. Etxaideren esenplu bat ere. Dic. de Aut.ek «voz familiar y algo baxa» tzat du.

(ABRASATU): abrasar

—abrasatzen, 173

ADAN: antr.

—Adan, 28

—Adanek, 29, 476

—Adanen, 369, 393, 407

(ADIKATU): cansarse, extenuarse

—adikaturik, 121

Jadanik R. y S. 277 *Adicazenda emuyllea ta ez arçayllea*, «Cansase el dador y no el tomador» eta 357 *Adicaçenda emallea, ta ez arçallea*, «Cansase el dador y no el recibi-

dor», baita (-r-rekin) Larramendik s.v. fatiga, ar, ado eta Añibarro *Escu-liburua* 23, 52 eta *Voces bascongadas* s.v. afanarse, aperrearse, estoi molido.

(ADIMENTU): entendimiento

—adimentua, 71

Cf. I. Ceinbat *adimentu, edo entendimentu [daucal]? E. Vi. Bat Divinoa, eta beste bat, humanoa.* De la Quadra, 27.

ADINON: lo razonable, preciso

—Edan eitegi *adinon*, 261

R. y S. *Adinona larrabaño obeda.* «Lo acomodado es mejor q. lo demasiado» (30). *Ax adinhon ta axa hon*, «Se acomodado, y seras bueno» (31) eta *Adinonda bost hume alaba bi, ta yru seme*, «Acomodadas son cinco criaturas dos hijas y tres hijos» (108), azken errefrau honen aldaera bat dakar Mogelek bere *Nomenclatura de diferentes vasos...-en* s.v. *adijon* «lo preciso». «Se conserva esta voz en el adagio: *Alaba bi, ta iru seme, adijon ume*» (221) eta 123. orriko 64. errefrau. Badakarte hitz hau, edo bere aldaeraren bat bai Larramendik (s.v. pasadero, razonable, razonablejo, razonablemente) eta bai Añibarrok in *Voces bascongadas* (s.v. medianamente, mediano, pasadero). Beraz ez dugu uste, Garibairen Errefrauhen hiztegiaren egi-leek bezala, «La traducción del refrán-A8 *Adin onari aquio*, «Enprende lo raçonable», es bastante libre al traducir «adin onari» por «lo razonable». Más ajustada sería: «dedícate al entendimiento bueno», Garibairentzat hor ez bait daude bi hitz bat baizik.

Larramendik *Hiztegi Berrian* s.v. «mediano, entre bueno y malo» dakar eta esanahi berdinarekin Olaetxeak: *Celan pagau bear dira Amarrenac? Emoten dala, arcendan leguez, Oneric Ona, adinoneric adin Ona, eta Charrereric charra, Cumpliduco bada mandamentu onec esaten davenagaz* (121) eta Kapanagak: *Artu din moduan, ona edo adinona, edo ez deungueena...* «A lo menos no lo peor» (59).

(ADISKIDE): amigo

—adiskidea, 247

ADITU: 1.º oír, escuchar

—aditu, 47, 123, 283, 327, 402, 415

—adi (+inp.), 26, 243, 280, 463(5), 466, 470(2), 475(3)

—adizen, 120

2.º entender

—aditu, 56, 183

—adizeko, 72

(ADMIRATU): estar admirado, sorprendido

—admiraturik, 389

(ADORATU): adorar

ADORADU

—adoradu, 400

—adorazen, 382

AFARI: cena

—afari, 224, 437

—afaritako, 213

(HAGA): palo largo

AGAKA: a palos

—agaka, 132

AGERTU: aparecer

—agertu, 105, 303

ARGITU

—Marabilla bat *argitu* xaku/Amabi egun danean/Besteak baño ederragoa/Izarbat Orientean, 510

—Mosu linduan *argizen dira* begi eder gorri bi/Goizean bein ematen dabe estimakaza ugari, 342

Cf. Mikoleta *aguirtu* s.v. descubrir; asomar eta *Voces Bascongadas*, s.v. parecer, aparecer. *Arguitu* eta revelación, manifestación, *arguiqueta*.

(AGINTARI): jefe

—agintaria, 167

(AGUDO): rápidamente

AGURO

—aguro, 137

AGUDU: agudo, hábil

—agudu, 91

(AGURE): viejo

AGURA

—agura, 184 eta vide ONGURA

AGURO: vide AGUDO

AI: ay!

—ai, 186

—ay, 60(2), 62, 66(2)

AI ENE

—ai ene, 180

—ay ene, 60, 66

AHIA: papilla

—aia, 470

(AIK): vide JAIKI

HAIN: tan

—ain, 57

HAINBAT: tanto, a, s

—ainbat, 13, 17, 175, 190, 217, 494

(AINGERU): ángel

ANGERU

—angeru, 314, 351

—angerua, 309, 358

—angeruen, 402

ANGERUZKO: de ángeles, angelical

—angeruzko, 302

(AINTZINA): antes, antiguamente

ANTXIÑAKO

—anchiñako, 171

AITA: padre

—aita, 373

(HAIZE): viento

—aizeak, 332

(AKOMODATU): acomodar, hospedar

—akomoda (+inp.), 149

(AKORDATU): recordar

AKORDADU

—akordadu, 28

—akorda (+inp.), 235

AHAL: poder

—al, 130, 205

AL: probablemente, acaso

—al, 123, 132, 337

HALA: así

—ala, 11, 18, 76, 202, 294, 421

HALA SARDE: exclamación

—ala sarde, 303

(ALABA): hija

—alabeeren (alabeAren), 426

(ALAMEN): lata, conversación cansina

—Arzaraz beti gure nagusi/alamenean ezteuz ichi/Olloa
nola iskitokian/gizenzen jaku losagerian, 134

(ALBO): lado

—alboan, 322

(ALDAMEN): (al) lado, junto (a)

—aldamenean, 241

- (ALDE): lado, dirección
—alderuz, 332
- ALDI: vez, oportunidad
—aldi, 275
- (ALEGERATU): alegrarse
(ALEGRATU)
—alegra (+inp.), 156(2)
- (ALEGERE): alegre
—alegerea, 207
- ALEIZAKO: vide ELIZA
- (ALISTATU): alistarse
—alista (+inp.), 76
- ALKATE: alcalde
—alkate, 85
- ALPER: vago
—alper, 240
- ALTIBO: altivo
—altibo, 170
- (ALTU): alto
—altua, 389
—altuak, 20
—altuko, 25, 40
—altuti, 16
- AMA: madre
—ama, 38, 370
—amaren, 368, 372
—amari, 468
—amea, 42
(AMATXO)
—amachok, 469
- HAMABI: doce
—amabi, 511
- HAMAR: diez
—amar, 209
- (AMODIO): amor
(AMORIO)
—amorioa, 162
—amorioak, 160, 392
- HAN: allí
—an, 93, 165, 184
—an, (aU?), 247
—ara, 98, 154
—araz vide ARZARAZ

HANTXE: allí mismo
—anxe (aUxe?), 258

HANDI: grande
—andi, 34, 197, 328, 371, 439
—andia, 166, 321
—andiak, 172

(HAUNDI)
—aundiak, 75

(ANDRE): señora. Cf. ETXEKOANDRE

ANDRA
—andra, 181
—andrea, 440
—andreak, 423

ANSIA: aflicción, angustia, tribulación
—Orain portalean jaio dan orri/*Ansia* emango deusat sekula beti, 189. Hitz hau, Detxepare, Axular eta Leizarragaz kanpo Hegoaldean ere —esanahi horrekin— ezaguna zen. Larramendik bere Hiztegian honako hitzon (eta beren eratorrien) itzulpenean darabil: *afligir, agucia, ahogo, angustia, ansia, atribularse, congoja, convenir, cuidado, cuita, sponcio (Suplementoan)*. Berdintsu Añibarro in *Voces Bascongadas* Larramendirekin duen zor handiaren frogagari. *Ansi edo ardura* Peru Abarka (74), *eztansi*, De la Quadra (59). Ez dut aurkitu «estertores», «penas de moribundo» esanahian gazteleraz bezala. Cf. Cobarruvias eta Dicc. de Autoridades at, «un caballo que herido precipita al jinete que lo monta, echa el mondongo y lucha con las *ansias de la muerte*» in Antonio Elorza *Pan y Toros y otros papeles sediciosos de fines del siglo XVIII* 28. or eta «El primo y sobrino fueron al anochecer en casa de la parienta, y después de algunos lances, el fraile la asió por detrás y el primo la degolló con una navaja. Con las *ansias de la muerte* le decía: Tía mía, diga Jesús con el corazón, si no puede con la boca. Y aun dicen que la absolvió» aipatua in Julio Caro Baroja, *Introducción a una historia contemporánea del anticlericalismo español*; 70. or.

(ANTEOJO): gafas
—anteoxoak, 325

(AHO): boca
—aoa, 143, 222, 300
—aoan, 141, 266, 352
—aoko, 327
—aoti, 402

(AGO)

—agoan, 314

APA: beso (metaf. por trago)

—Kazara doean orduan beti aldamenean botea/Akari sarri emon oijeusak *apagozo* dulcea, 242

(APAREJATU): preparar

—Da gure infantea bioz garbi zalea/*Apareja* bekio esse natto bagea, 381 Gonbara Dic. de Autoridades: aparejar, «preparar, prevenir, disponer, apercibir lo necesario y conducente para cualquier obra, operación u otra cosa.»

(APARTATU): apartar

(APARTADU)

—apartaduta, 163

HARA: mira, he allí

—ara, 127

(ARAIZT): hace poco tiempo

—Zori gaistoan ikusi neban *araizteko* jentea, 286. «Jende-hori 225-257 bertsoetan ageri diren Belcebu, Asmodeo eta beste dira.

HARAKO: aquel, a, o

—arako, 226, 299

ARDAN: vide ARDAO

ARDANTZA: viña. Vide MATXI ARDANTZA

(ARDAO): vino

ARDAN: forma en composición de ARDAO

—*Ardan* truke salduxok egun emaztearen moldea, 246

AREAN (EZ): nada

—Adanen bekatuti ezebela *arean*, 369. Cf. Hordia ganic ençindu çe eguic *arean*, «De borracho no fies nada». R. y S. 539 eta Ylbeeran ereyn ceguic *arean* R. y S. 558.

ARGI: luz

—argi, 328

—argiak, 409

ARGITU: Vide AGERTU

(ARIN): ligera

ARITXA: Vide ARITXABALTXO

ARITXABALTXO: antr.

—Arichabalcho, 323

—Aricha (laburpena), 317, 407, 488

ARKITU: vide AURKITU

ARPEGI: vide AURPEGI

ARRAIN: pescado. Vide ARRAIN ZABAL

(ARRAIN ZABAL): raya

—Afaritako esala falta *arrain zabala* salsatan, 213. D.R.A.E.K. honen aldaera den «*arrai-zabala*» ematen du. Mitxelenak esaten didanez Errenderi aldean, adibidez, oso hitz arrunta da. Leizaolak «*besugo*» itzultzen du in *El Refranero Vasco Antiguo y la Poesía Vasca* 316. or.

(ARRA): rayo

ARRAKA: rayos!

—*Arraka/Gura* al dok ibili nadin makilaka ta agaka, 131
Cf. «*Arra eta demoka, echando rayos y demonios*» Iturriaga, aipatua in D.R.A.E. s.v. *arra*. Hobe iruditzen zaigu honela itzultzea —Barrutiaren akotazioak gazteleraz bait daude— ezen ez «*riñiendo*» aipatu Hiztegi horrek egiten duen bezala.

ARRAN: cencerro

—*arran*, 121

(ARRATSALDE): tarde

—*arratsaldeko*, 337

ARREN: 1.º para, por

—Aldagidana egingodot nik neure podere gustian/Kruzebaten isete-*arren* Jerusalemgo mendian, 206.

ERREN

—*Beragaterren* trukadu nei pozik mundu guztia, 306 eta: *portale baten/Guri umildadea erakusterren*, 387

2.º por favor

—*Arren* adiezazu gure negarra, 26 eta 146, 151, 460

3.º a pesar de

—*Merezidu ez arren* parkazioa, 31, *gaizki naiaren (arren)* esan ezin dot, 179, eta *Eldiro ezin arren* ostatu ohea, 412.

(ARTE): entre

—*artean*, 181, 416

—*artera*, 355, 500

HARTU: tomar

—*artu*, 124, 218, 234, 258, 431, 455

—*arr* (+inp.), 360

—*artuta*, 418, 441

ARTZAIN: pastor

—*artzain*, 329

(ARZARA): forma dudosa

—*Arzaraz* beti gure nagusi/alamenean ezteuz ichi/Olloa nola iskitokian/gizenzen jaku losagerian, 133.

D.R.A.E.n ematen diren bi aukeratarik bat hartu behar ezkeru hurbilago dirudi Larramendiren «*prohibición, hartza-*

rua; prohibitivo, *hartzarazalea*-tik ezen ez BN., Z.ko «de nuevo»-tik.

Alabaina, ez da ikusten ongi-Mitxelenak esaten didan bezala— zergatik mantentzen den *-rz-* kontsonante multzo hori *-s-*, ohi den bezala, eman gabe. Horregatik ez zaigu guztiz ezinezkoa iruditzen beste irakurketa bat proposatzea, alegia *aicaraz* /«haik hara»-z/; *i>r* aldaketa maiz gertatu ohi da eta *z* hori *c* baten ordean egon daiteke 236. bertsoan bezala, non Gerrak *engañaduriz* <*engañaduric* bait dakar.

AS.: Vide ASMODEO

(ASE): satisfecho

—aserik, 307

HASI: comenzar

—asi, 361, 425

ASKO: 1.º suficiente

—asko, 164, 390

2.º mucho, s

—asko, 313, 419

—asko gaz, 94

—askoren, 483

—askoz, 159, 305

ASM.: vide ASMODEO

ASMATU: inventar

—asmatu, 212

ASMODEO: antr.

—Asmodeo, 192, 198, 233

—As., (Asmodeo), 197

—Asm. (Asmodeo), 243, 255

(ATE): 1.º puerta

—atea, 115

—atean, 127

2.º fuera

—Or dago portale bat, uriaz ateti, 152

Cf. Mikoleta fuera. *atetic*, eSean ta *ateti*=en casa y fuera (33), Kapanaga: *atetico* señaleac (60), señale *ateticoac* (6), *ateti*=por defuera eta Isasti 10 *Atean* usso, ychean otso; ala vicicaria gaisto. De fuera paloma, y en casa lobo: assi viuir es malo.

(ATERA): sacar

—aterazera, 161

ATARA

— atara, 78

(ATREBITU): atreverse

—atrebitzen, 177

ATSEGIN (HARTU): alegarrese

—*Atsegin artu* egizu/Borondatea bakussu/Beronek borondate on ori/Pagatuko deussu, 431

—*Asegin arrezazu* Belengo pastoreak/Iditen asi dira zeruko portaleak, 360

Cf. Zumarraga 10/17 *aseguin artuco dau eta Fr. Bartolome Euscal-errijetaco...*, 24 *Poz artuten* davela bere monjaac aleguere icusijagaz. Baina XVIII.mendearen bigarren zatian hasten dira jadanik *atsegin*=descanso-ren lekukoak: Olaetxea 65 *atseguina* ta descansua, 80 descansu eta *atseguin*; De la Quadra 80 Norzuc dira negar eguiten daudenac? Olganza, *atzegin*, da solazac izan ez arren..., 120 Yzan bequit... neure estura, ardura, da nequeetan aciertuba, ciurtasuna, alibijoa, eta *atzequina*. Añibarro, bestetan ez bezela, Larramendirengandik urruntzen da zeren eta *Trilingüeko* descanso=atseden *Voces Bascongadasen* descansar=*atsegin artu*, reposar=*atseguin* du bilakatzen bait da. Badu ordea, holgar, divertirse, alegarrese...=*atseguin artu* ere.

ATSEGINZORO: antr.

—Aseginzoro, 415

(ATZAMAR): dedo

(ATZAMARTXO)

—azamarchoa, 464

(ATZE): parte de atrás, en pos de

—azean, 200, 376

—atzean, 95

—azera, 354

HAU: este, a, o. Cf. HONELA

—au, 8, 108, 183, 237, 321, 350, 368

—onek, 38, 364, 437

—onekin, 404

—onen, 162, 314, 378, 448, 454

—onetan, 126, 193, 415, 478

—oni, 202, 493, 499, 506

BERAU: intensivo de HAU

—berau, 317, 370

—beronek, 433, 457

—beroni, 279, 450, 507

AUGUSTO: antr.

—Augusto, 75

(AUMENTATU): aumentar

—aumentazea, 250

- (HAUNDI): vide HANDI
 (AURKITU): encontrar(se)
 (ARKITU)
 —arkizen, 313
 (AURPEGI): cara
 (ARPEGI)
 —arpegiko, 346
 AUSENTE: ausente
 —ausente, 65
 (HAUTSI): romper
 AUSI
 —ausi, 187, 476
 —ausiak, 296
 —ausi bagea, 249. Vide GABE
 HAUXE: este, a, o mismo
 —auxe, 83, 228, 240(2)
 AVE: Ave, expresión de saludo
 —Ave, 39
 AXE: vide HURA
 (AZKONAR): tejón
 —azkonarraren, 464
 AZUR: vide HEZUR

B

- BAAL: antr.
 —Baal, 199
 BADA: pues, entonces
 —bada, 154
 BAGA: vide GABE
 BAI: sí, si que
 —bai, 211, 252, 258, 373
 BAINA: pero
 BAÑA
 —baña, 373
 (BAINO): que (comparativo)
 BAÑO
 —baño, 185, 269, 512
 —uaño, 227

(BAKAR): único, excasos

- bakarra, 25
- bakarrak, 341
- bakarrik, 504

BAKE: paz

- bakea, 158, 159
- baquea, 270
- bakeak, 363

(BAKOITZ): cada uno

- Gizon bakoitzat / bakoitzak / pagatu bedi tributua ta zensoa, 77

(BAKOTX)

- bakocha, 221

BALDIN: *si* condicional

- ...auxe dok bide obia/Ene kontra *baldin* badatoz orpoak erakustia, 229
- Cf. Añibarro *Escu liburua* 4.

BARDIN

- Bardin* ossa banadi / Laster da ondo egingo deusat / Pagu erreala beroni, 277
- Cf. De la Quadra, 59

(BALEROSO): valeroso

- balerosoa, 197

BALIO (IZAN): valer

- balio, 330

BALTZ: vide MUTIL BALTZ

BALLE: valle

- balle, 478

BANA: sendos. Cf. BAT

- bana, 218

BARBERU: barbero (cirujano)

- barberu, 296

BARDIN: vide BALDIN

BARKATU: perdonar

- barkatu, 451

PARKATU

- parkatu, 427

(BARKAZIO): perdón

(PARKAZINO)

- parkazionoa [parkazinoa,], 31

(BARRU): parte de dentro, interior

- barruan, 328
- barrura, 403'

BARRI: vide BERRI

BARRUTIA, PEDRO IGNAZIO DE: antr., nombre del autor

—Pedro Ignazio de Barrutia, 513

BASALLO: vasallo

—basallo, 76

BAT: un, o, a

—bat, 34, 57, 109, 152, 169, 184, 291, 328, 330, 416, 430, 439, 443,
462, 495, 510, 513

—bategainik, 37

—bateganik, 362

—bategañti, 308. vide GATI

—bateko, 122

—baten, 149, 157, 206, 348, 376, 386

—batera, 301

—bateti, 356, 394

BATERE: ninguno

—batere, 45, 70, 212

(BATU): envolver

—baturik, 366

BAZTER: rincón

—baster, 169

—basterren, 149

BEHAR: (v.) 1.º deber, haber de

—bear, 115, 138, 461, 471

—bearko, 204

2.º necesitar

—bear, 421

—bearko, 244

(BEHAR): (sust.) trabajo

—bearrak, 473

BEATU: vide UKATU

BEGI: ojo

—begi, 342

—begia, 236, 305

—begiak, 485

—begietako, 338

BEGIRA (EGON): mirar, contemplar

—begira, 305, 339

(BEGIZKO): mal de ojo

—Azkonarraren azamarchoa ekarriko dot menditi/*Begizko-rik* eztegitzen bularchorean isegi, 465

Cf. Mikoleta aojar = beguis eguin, Landuccio ahojar, hazer ojo = veguyaz eguin; Larramendi ojo = *beguizcoa*, fascinar, aojar = *beguizcoa* eguin eta Arriaga *beguisco* (e). Mal de ojo (loc). Haser *beguisco*

- BEHIN:** una vez (cada)
—bein, 343, 467
- (BEISTEGI):** topón.
—Beistegiko, 333
- (BEKATARI):** pecador
—bekatariak, 156, 162
- BEKATU:** pecado
—bekatu, 379
—bekatua, 407
—bekatuaren, 161
—bekatuti, 369
- BEKATU EGIN:** pecar
—Adanek egiñ eban ichurik bekatu, 29
- (BELDUR) (IZAN):** temer
(BILDUR)
—bildurrago, 227
- (BELEN):** topón.
—Belenen, 34, 111, 150, 176
—Belenera, 92, 96
—Belengo, 105, 112, 304, 360, 366
- BELIAL:** antr.
—Belial, 199
- BELOA:** /badoa?/
—Diruak ez atara zeori eztok egingo *beloa* / Ene bolsea ari-
na beti, urrin neuganik dirua, 78
Beloa hapax bat da eta dagoan forma zaila ulertzen. Ez
gaitu asetzen «Barrutiaren edizio...»-an proposatu genuen
irakurketak esanahiaren aldetik, eta bestalde *badoa* —hura
bezain irakurketa ona izanik— hobe dator alde horretatik
egitura koherenteagoa gertatzen baita.
- BELTRAN:** antr.
—Beltran, 232, 287, 309
- BELTRANIKOTXO:** antr.
—Beltranikocho, 315
- BELTZ:** negro. Vide MUTIL
- BELZEBU:** antr. Cf. BERZEBU
—Belcebu, 234, 253
- BENTURA:** ventura
—bentura, 13, 17
- BENTURAZ:** vide MENTURAZ
- (BENTUROSA):** venturosa
—benturosea, 9

- (BENTUROSO): venturoso
—benturosoa, 5
- (BENZITU): vencer
—benzizen, 311
- BERA: vide HURA
- BERANDU: tarde
—berandu, 110
- BERAU: vide HAU
- BERBA: palabra
—berba, 327, 348, 463, 475
—berkok, 266
- BERE: su de él
—bere, 122, 203, 300, 353
—beretzat, 505
- (BERGARA): Topon.
—Veragarako (Vergarako), 237
- BERNA: pierna
—berna, 230
- BEROTU: calentar
—berotu, 126
- BERRI: 1.º nuevo
BARRI
—barri, 359
2.º noticia
BARRI
—barri, 339, 415, 502
- BERZEBU: antr. Cf. BELZEBU
—Berzebu, 192, 198, 203, 243
- BESTE: otro
—Beste, 199, 291, 332, 443, 488, 505
—besteak, 512
—besteren, 504
—besterik, 154
—besteti, 356, 394
- BESTELA: de otro modo
—bestela, 422
BESTELAKO
—bestelako, 272
- (BETE): lleno
—betea, 159, 208
- BETI: siempre. Cf. SEKULA
—beti, 15, 19, 79, 121, 133, 189, 241, 269, 305, 453

BI: dos

- bi, 89, 342, 344, 463
- bien, 374
- bik, 218
- biren, 416

BIHAR: mañana

- biar, 332

BIDE: camino

- bide, 96, 228
- bidean, 94
- bidia, 501

BIDER: vez, ocasión

- bider, 5, 9, 39

BILDUR: vide BELDUR

BILANZIKO: villancico

- billanziko, 462

(BILOS): desnudo

BILOX-

- billoxik, 385

(BIHOTZ): corazón

- biotz, 328
- bioz, 108, 164, 165, 380, 487, 507
- bioza, 356
- biozak, 396, 504
- biotzeko, 68
- biozeko, 264
- biozerean, 449
- biozetako, 410
- biozok, 414

BIRAO: juramento, maldición

- Lian, lan bere, *birao gura eztala ene sabela*, 210
- Cf. Kapanaga 100, Garibai A32, B56; *Peru Abarka* 70, 71, 205; De la Quadra 53, 55; Fr. Bartolomé *Euscal-errijetaco* 52, 58, 95 eta *Escu liburua* 47. Larramendiren imprecación=*biraua*, *biraua-ri Voces Bascongadasen* eransten zaio ezen «*Biraoa* se llama a la maldición grave, y *Añena* ala invocación.

BIRJINA: virgen

- birjina, 399
- bi-~~g~~ña, 39
- birjinea, 370
- Virjiniea gainik, 74

(BIRTUOSA): virtuosa

- virtuosa, 178, 180

- (BISITATU): *visitar*
 —*bisitazera*, 377
- (BISTA): *vista*
 —*bistea*, 338
- BIHURTU: *volver*
 —*biurtu*, 329, 354
 —*biurr (inp.)*, 484
- BIZITZA: *vida*
 —*bizitza*, 83
- BOKADU: *bocado*
 —*bokadu*, 308
- (BOLSA): *bolsa*
 —*bolsea*, 79
- BORONDATE: *voluntad*
 —*borondate*, 94, 433, 457
 —*borondatea*, 50, 99, 428, 432, 452, 456, 489
- (BOTA): *bota de vino*
 —*botea*, 241
 Cf. *Mikoleta bota de calcar*, *botea*
bota de vino u otro licor, *zaguia*
- (BRIO): *brio*
 —*bricoa*, 171
- (BURLA): *burla*
 —*burloi*, 354
- (BURU): *cabeza*
 —*burua*, 187
 —*buruan*, 341
- BURUMOTZ: *pelado*
 —*buru moz*, 340
- (BUSTI): *mojar*
 —*bustita*, 347
- BUZKANTZ: *morcilla de oveja*
 —*Lian lan bere*, *gauza ona dok buskantz ondo betea*, 208

D

- (DABID): *antr.*
 —*Dabiden*, 10
- DAMU (IZAN): *pesar, doler*
 —*damu*, 30

(DANBOLIN): tamboril Cf. TXANBOLIN
—dambolinak, 498

DANTZA: baile
—danza, 495
—danzea, 86
—Gure Mundragoen pagatzen dogu dirua *dazeagati* Idanzea-
gatil, 82

DANTZA EGIN: bailar
—egiten dabe danza, 81
—neskazarrok danza egin, 84

DANTZARI: bailarín
—danzari, 237

(DEABRU): demonio
—deabruk, 293

DEMONIO: demonio
—demonio, 167

DENBORA: tiempo
—denbora, 408

DENPORA
—dempora, 303

(DESBERGONZATU): desvergonzado
DESBERGONZADU
—desbergonzadu, 142

(DESDITXADU): desdichado
(DESDITXADU)
—desdichadua, 186

(DESEATU): deseado
(DESEADU)
—deseadua, 359, 483

(DESEGIN): deshacer
—deseadua, 359, 483

DESEGINDU: deshacer
—desengindu, 36, 409
—deseginzeko, 391
Cf. Mikoleta deshazer, *desequindu*

(DESETXATU): desechar
DESETXADU
—desechadu, 162

(DESGRAZIATU): desgraciado
DESGRAZIADU
—desgraziadu, 350

- (DESIERTU): desierto
—desiertura, 319
- (DESPATXATU): despachar (comer)
—despachazeko, 334
- (DESTERRATU): 1.º desterrar
—desterra (inp.), 68
2.º desterrado
- (DESTERRADU)
—desterraduak, 393
- (DIJERITU): digerir
- DIJERIDU
—dijeridu, 337
—dijerizeko, 224
- (DILLJENTE): diligente
—diligjentea, 245
- (DIRU): dinero
—dirua, 79, 80, 82, 84
—diruagaiti, 81
—diruak, 78
- DITXA: dicha
—dicha, 447
- (DITXOSO): dichoso
—dichosoa, 372
- (DOE): don, gracia divina
- DOA
—doa, 14, 405
—doea, 248
- DONZELLA: doncella
—donzella, 37, 57, 182, 362, 364
- DROMEDARIO: dromedario
—dromedario, 377
- DUDA: duda
—duda, 311, vide BAGA
—dudarik, 45
- (DULZE): dulce (adj.)
—dulzea, 300, 316, 327, 411
—dulcea, 242
—dulzeagoa, 314
- (DURANGO): topón.
—Durangon, 345

E

EA: Ea!

—ea, 403

(EBAKI): cortar

EBAGI

—ebagui, 138

EDAN: (v.) beber

—edan, 261

(EDAN): (s.), bebida

—edana, 320

EDER: hermoso

—eder, 266, 342, 416

—ederra, 80, 351, 474

—ederragoa, 512

—ederrak, 310, 346

—ederrik, 304

(*EDIN): aux. intrans. de modo irreal

—adi, 129, 276

—adila, 197

—banadi, 143, 273, 277

—bedi, 19

—bekio, 67, 202, 381

—bekioz, 449, 492

—bekizu, 28

—bidi, 50, 68, 85(2), 89, 99, 156, 174, 480, 481, 495, 498

—bite, 48

—bitez, 76, 156

—dakionian, 322

—dakizun, 508

—didin, 235

—ezidin, 350

—gaitezen, 354

—kudi (uidi), 115. Cf. Mitx.

—kudi (uidi), 115. Cf. Mitx. in «Miscelánea Filológica Vasca II» F.L.V. 1978, 398-406 or.

—leizke, 308

—nadin, 132

—nendi, 130

—uidi, 201

—zaitez, 149, 164, 251, 403, 404

—zakio, 405

EDIRO: encontrar

—ediro, 412

—ediroko, 424

- edirozea, 70
- ediro zen, 220

(EDUKI): tener

- eukidazu, 268
- naduka, 121
- xaukat, 275

(EDUGI)

- eugi, 175

(*EDUN): aux. trans. de modo real

- baneu, 80
- dabe, 81, 343
- daben, 145
- dabena, 297
- dau, 38, 115, 182, 353, 364, 370, 423
- dauen, 8, 248, 281, 351
- degu, 402
- deusa, 469
- deusat, 7, 189, 278, 461
- deussu, 434, 458
- deust, 173, 437
- deustat, 143
- deusten, 187
- deusu, 338, 365
- deusut, 383, 486
- dezu, 337
- ditu, 48, 204, 311, 363, 378, 505
- ditu (ditut), 217
- ditugu, 30
- dituk, 200
- ditut, 473
- doana, 91
- dogu, 82, 195, 299, 421
- dogun, 111
- dok, 83, 120, 132, 208, 228, 233, 237, 240, 247, 298, 309(2), 324
- dosu, 272
- dot, 55, 56, 61, 109, 178, 179, 183, 205, 270, 464
- dozu, 45, 145
- dozuna, 490
- eban, 29, 476
- ebela, 369
- eben, 33
- echok, 341, 424
- estot, 175
- eusan, 352
- ezpadot, 43
- eztau, 122, 330, 335

- ezteuz, 134
- eztok, 78, 303
- eztozu, 488
- gaituanari, 250
- gaituk, 198
- genduke, 355
- ijok, 244
- indudan, 124
- jeusak, 242
- jeuste, 295
- najok, 227
- naxok, 262
- neban, 286, 327, 328, 438
- neuke, 62, 80, 417
- neuskio, 138
- nituan, 216
- nok, 91, 123, 276
- non, 260
- nozu, 271
- nuen, 317
- nukean, 185
- ñok, [nok?], 227. Vide Mitxelena op. cit.
- xok, 246, 332
- zaitut, 382
- zaituz, 392
- zituen, 218

EGIA: verdad

- egia, 218

EGIN: hacer; aux. trans. de modo irreal

- egin, 84, 182, 349, 363
- egiñ, 29
- egim (bite), 48
- egiñak, 391
- egingo, 78, 205, 278, 351, 469, 473
- eginik, 73, 121, 349
- egiñiko, 379
- egite, 324
- egitea, 230
- egiten, 48, 81, 125, 153, 223, 319, 497, 503, 509
- banegi 130
- bedi, 77, 239
- begi, 248, 283, 498
- beiz, 409
- dagidan, 348
- dagidana, 205

- daigun, 234, 400
- daiztan, 89
- degiogun, 499
- egian, 36
- egidak, 326
- egik, 91
- egiozu, 506
- egizu, 357, 431, 455, 490
- eitegi, 261. Iks EITEGI
- eizke, 325
- ezpegi, 284
- eztegizuen, 465
- nagi, 174
- nagizu, 47
- nei, 306

(HEGO): ala

- egoak, 300

(EGON): estar

- ego (naizako), 339
- egongo, 267, 422
- egotea, 64
- dago, 96, 98, 113, 152, 157, 176, 184, 305, 307, 314, 389
- daguala, 182
- ezegoala, 222
- ezpadago, 236
- eztago, 148
- eztaodela, 336
- nago, 215, 291, 441
- nagozu, 459

EGUN: 1.º día

- egun, 511
- 2.º hoy
- egun, 246
- egungo, 419

EGUZKI: sol

- eguski, 27
- eguzkia, 365

EITEGI: forma verbal

- Edan *eitegi* adinon/Ondatu naxok ire tripa traidore gextoa[kl] / Or konpon, 261
- Mitxelenak esaten didanez EGINen botiboa izan daiteke. Horrela (Cf. Lafon, *Système* (I) 494-5 eta hor aipatu Azkueren Morfologia, «¡ojalá bebieras lo acomodado, lo preciso!» genuke.

EJI: vide IXI

EKARRI: traer

- ekarri, 211, 471
- ekarriko, 464, 467
- dakar, 158, 160
- dakardana, 359
- dakardela, 200
- dakargu, 430
- dakart, 41
- dakarz, 300

EKUSI: vide IKUSI

(ELIZA): iglesia

(ELEIZA)

- aleizako (Eleizako), 315

(EMAN): dar

- emaiten, 7, 281
- emaitera, 502
- emango, 189
- ematen, 343
- demaguzan, 104
- emen (emAn?, emOn?), 308
- emon, 89, 139, 202, 242, 257(2), 258, 352, 449, 492, 508
- emona, 290
- emoniko, 87

EMAZTE: esposa

- emaste, 282, 284
- emaztearen, 246

HEMEN: aquí

- emen, 148
- emeti, 96, 153, 260
- ona, 291

ONA: he aquí

- ona, 105, 486

(HEMENTXE): aquí mismo

- emenchen, 209

(ENBAJADA): embajada, encargo, mensaje

- embajadea, 41

ENE: mi, mio, mia. Cf. AI ENE

- ene, 49, 62, 79, 97, 176, 190, 210, 220, 229, 252, 259, 285, 299, 303, 317, 320(2), 330, 336, 356, 390, 398, 426
- enea, 264

(ENGAINATU): engañar

(ENGAÑADU)

—engañaduriz (engañadurik), 236

ENPERADORE: emperador

—emperadore, 75

(ENTERRATU): enterrar

(ENTERRADU)

—enterradurik, 422

ENTRESILU: entresijo. Vide **KAPAZU**

—entresilua, 244

(EPE): plazo

—eperik, 106

(EPER): perdiz

—eperrak, 312

(ERABILI): mover, agitar

—arabil, 292

(ERAKUTSI): mostrar

—erakusiko, 365

—erakusten, 353

—erakustera, 501

—erakusterren, 387, vide **ARREN**

—erakustia, 229

—erakusia, 347

erakuskuzu, 151, 397

(ERATZAN): acostado (estar)

—daraza, 367

(*ERAZA-): Partitivo de *EZAN

—Asko da lorik, esnaazaitz, bioz garbierazazus, 164

—Biurrerazazuz orain geugana Jesussa zure begiak, 484

Cf. *EDUN/*ERADUN (deraut). Ez dirudi esanahi ezberdina dutenik -ra- dunak eta gabeak.

(ERDI): mitad

—erdian, 374

ERE: también

—ere, 80, 221, 341, 417

BERE

—bere, 219, 297, 421

EROAN: llevar

—eroan, 248 (int.)

—eruan, 437 (inf.)

HERODES: antr.

—Erodes, 195

- ERRAI: entrañas**
 —errai, 173
- (ERRATU): errado**
 —erratuai, 501
- (ERREAL): real, verdadero**
 —erreala, 279
- ERREGE: rey**
 —errege, 195, 376
 —erregea, 401
- ERREMENTARI: herrero**
 —errementari, 345
- HERRI: pueblo (ciudad, no país) Cf. Mitxelena «Miscelánea Filológica Vasca II»**
 —erri, 122
 —errian, 112
- (ERRUKI): piedad**
 —erruki baga, 293 vide GABE
- (ESAMINADORE): examinador**
 —esaminadorea, 315
- ESAN: decir**
 —esan, 179, 326, 331, 348, 357
 —esanagaitik, 307 Cf. GATI
 —esanak, 48
 —esango, 178
 —esaten, 177
 —esak, 292
- (ESEKI): colgar**
(ISEKI)
 —isetearren, 206
 Cf. Landuccio: colgar alguna cosa, *exegui çerbayt*;
 colgadura, *exetea*; colgado estar, *exeguic eguon*
- (ESKARATZ): cocina**
 —eskarazean, 425
 —eskarazen, 420. Ikus «Barrutiaren edizio...»ko oharrak
- ESKATU: pedir**
 —eskatu, 405
- ESKE: pedir**
 —eske, 146, 459, 504
- (ESKLABA): esclava**
 —esklabea, 49
- (ESKRIBITU): escribir**
ESKRIBIDU
 —eskribidu, 33

(ESKU): mano

- eskuan, 297
- eskuetati, 448

(ESNATU): despertar

(ESNAATU)

- asko da lorik, *esnaa*-zaitz, 164
- Cf. «*esnaatuten* dabe gabian oillaren soifubak...» in L. Ake-solo», «Juan Jose Mogelen Euskal Lanak» in Euskera XXVI, 679. or. eta Nic *esnaatuco* zaitut goisian... in *Peru Abar-ka* 113

ESNE: leche

- esne, 430
- esnea, 468

(ESPERATU): esperar

ESPERADU

- esperadu, 284

(ESPIRITU SANTU): Espiritu Santo

- Espiritu Santuak, 73

(ESPOSA): esposa

- esposea, 12, 55
- esposeagan, 69

ESPOSO: esposo

- esposo, 114
- esposoa, 372

ESSE: vide ETXE

ESTANDARTE): estandarte

- estandartea, 200

ETA: y

- eta, 276, 384

DA

- da, 30, 84, 126, 217, 278, 454

TA

- ta, 77, 132, 198, 199, 218, 251, 258, 320, 395, 445

ETC.: etc.

- etc., 398

ETE: vide OTE

ETORRI: venir

- etorri, 114, 125, 198, 203, 326
- etorriko, 95, 165
- badatoz, 229
- banator, 451
- dator, 14, 500, 502

- datoz, 209, 377
- nator, 110, 223, 418
- zatoz, 27, 385, 413
- zatozen, 355
- zuaz, 153

(ETXE): casa

- echean, 124
- echetik, 223

ETSE

- esean, 415, 438
- Da gure infantea bioz garbi zalea/Apareja bekio esse natto bagea, 381

ETXEKOANDRE: ama de casa

- echeko-andra, 268
- eseko andra, 421

(ETZAN): acostarse, yacer

- daza, 287
- dazan, 139
- gauza, 128

EUGI: vide EDUKI**EHUN: cien**

- eun, 217

EURAK: ellos

- eurak, 47, 81, 86

(EXERZITU)**(EJERZITU)**

- exerzituak, 302

EZ: no

- ez, 31, 45, 61, 78, 88, 123, 146, 162, 184, 191, 197, 258, 309, 324, 337, 369, 388, 406, 420, 460. Vide ADIZKITEGIA

EZ ERE: tampoco

- Bakea bere ez nola nai, ondasun askoz betea, 159

EZAGUTU: conocer

- ezagutu, 43

(*EZAN): aux. trans. de modos irreales. Cf. EGIN

- dezeela, 86
- erozuz, 507
- ezak, 243
- ezazu, 26, 280, 380
- ezazus, 475
- ezazuz, 463

EZE: que, ya que

- eze, 91

EZER: algo

- ezer, 471

EZER EZ: nada

—ezer ez, 406

EZIN: imposibilidad

—ezin, 56, 154, 179, 183, 260, 412

EZKERO: 1.º desde que, después de

—Berau ikusi nuen *ezkero* da ene pensamentua, 317

—Adanek ausi eban *eskero* / Xaunaren mandamentua / Miseriazko balle onetan/Echaku falta llantua, 476

2.º ya que

—Gura dozuna geugaz egizu/Zaran eskero xavea, 491

(EZKUTARI): escudero

—ezkutaria, 357

EZPADA: sino

—beste gauzarik eztozu gura/*ezpada* borondatea, 489

EZTI: vide EZTIMAKATZ

EZTIMAKATZ: miel silvestre (?)

—No se hizo para los asnos *estimakaz* dulzea, 316

—Mosu linduan argizen dira begi eder gorri bi/Goizean bein ematen dabe *estimakaza* ugari, 343

Hitz hau hapax bat da dakidanez, eta ez dirudi egun ere herriak darabilenik (ez dator hiztegieta bederen). D.R.A.E.n, *Acto...*ko pasarteok aipatuaz, «pera en dulce, perita en dulce» itzultzen da. J. M. Velezek esaten dit irasagarra («membrillo»), Gabonetako janaria bestalde, izan daitekeela agian. Halaz guztiz, azalpen guztiotan gure us-tez akats bat egon daiteke eta da gaztelerazko errefraua *No se hizo la miel para la boca del asno* (Cobarruvias s.v. asno) dela. Horrela eta ez baldin bada proposatzen (Euskal Herrirako edo) errefraua horrek aldaeraren bat zuela, «no se hizo para los asnos *la miel*»... («silvestre dulce»), agian genuke. Cf. *miel silvestre* Dic. de Autoridadesen. Bestalde *makatz*=«silvestre, bravío»-rako ikus Azkue s.v. Dena den *miel silvestre* Leizarragak *bassa ezti* itzultzen du, Cf. «eta haren vianda'cen othiz eta bassa ezti». Mat 3, 4.

(HEZUR): hueso

AZUR

—asur, 296

—azurrak, 260

F

FABORE: favor

—fabore, 193, 194 (3),

—favore, 198, 494

FALTA: faltar

—falta, 155, 213, 219, 238, 322, 420, 435, 436, 479

FIESTA: fiesta

—fiesta, 499

(FIESTAZALE): juerguista

—fiesta zaleak, 247

Cf. *Euscal Errijetaco...* 56, 57, 180, 200, 206

FLEMA: flema

—*Flema* oberik, ekusi dozu urtezen daben zerekin?, 145

Voces basc. en Larramendiren flema, tardanza=naguia, naguitasuna-z gainera beste hau dator «Ah qué flema de hombre: c. guizonaren atzerea, n. guibela, b. ganora, gogoa.

FRANKO: muy, abundantemente

—franko, 307, 331

FRISA: vide MATXI FRISA

Cf. «cabazón. *fresa*» in *Fuentes de Azkue* 68. or. eta hango oharrak

FUERZA (IZAN): ser forzoso, deber

—Zer egingo neuke? ay! ene tristea/Fuerza jat juatia/Imposible egotea/Zugainik ausente, 63

G

GABE: sin

—lotsagabe, 142

—paregabea, 371, 395

BAGA

—indar бага, 168

—asmatu бага, 212

—zubaga, 270

—erruki бага, 293

—barberu бага, 296

—ausi bagea, 249

—natto bagea, 381

—beste bagarik, 505

- GABON: Nochebuena
 —Gabon, 496(2)
- GABRIEL: antr.
 —Gabriel, 297, 327, 333, 356, 399, 427, 492
- GABRIELIKO: antr.
 —Gabrieliko, 331
- (GAIN): sobre
 —ganean, 377
- (GAÑ)
 —gañean, 426
- GAÑEKO: el resto de
 —gañeko, 199
- GAITI: vide GATIK
- GAITIK: vide GATIK
- (GAITZ): malo
 —gaizak, 284
- GAIZKI: mal (adv.)
 —gaizki, 177, 179
- (GAIZTO): malo, a
 —gaistoan, 251. Vide ZORIGAIZTO
- (GETXO)
 —gextoa, 262
- GALDU: perder
 —galdu, 276
 —gal (inp.), 276
- GARAU: grano de vegetal
 —garau, 218
- GARBI: limpio, puro
 —garbi, 380
 —garbia, 57
 —garbira, 165
- (GARBITU): limpiar
 —garbi (inp.), 164
- GARRATZ: amarga
 —garratz, 172
- (GATIK): por, porque
- GAITI
 —diruagaiti, 81
 —bategaiti, 308
 —gloria gaiti, 318
- GATI
 —dazeagati (daNzeagati), 82

GAITIK

—esanagaitik, 307. Agian -K Gerrarena izan daiteke *bategaiti*-rekin errimatzen bait du.

(GAU): noche

—gaua, 151
—gauaren, 289
—gabaren, 207
—gauaz, 235

GAUR: esta noche

—gaur, 220, 496, 497, 503, 509
—gur (gAur), 496
—gaurko, 235

GAUZA: cosa

—gauza, 208, 350
—gauzarik, 488

(GAZTAINA): castaña

GAZTAÑA

—gaztaña, 217

(GELDI): estar quieto

—geldirik, 222

(GELDITU): quedar, permanecer

—geldizea, 61

(GERAZI): vide GRAZIA

(GERE): vide GURE

(GERIZA): sombra

KERIZA

—keriza, 73

GERO: después

—gero, 347, 469

GERRA: guerra

—gerra, 196, 201(2)
—guerra, 196
—gerran, 269

(GEU): vide GU

(GEURE): vide GURE

(GEXTO): vide GAIZTO

(GEZUR): mentira

(GUZUR)

—guzurrik, 212

GIDAL: pierna

—*Gidalbi-gidalgozoagorik* eztira jamas ikusi, 344(2)

GITXI: vide GUTXI

(GIZENDU): engordarse
—gizenzen, 136

GIZON: hombre

—gizon, 77, 255, 304, 497, 503, 509
—gizona, 191, 309, 395
—gizonak, 190
—gizonik, 43
—gizonaren, 71
—gizonarenzat, 158

GLORIA: gloria

—gloria, 159, 318

(GOGO): pensamiento

—gogoa, 163

(GOGOR): duro

—gogorrak, 230

(GOIZ): (la) mañana

—goiza, 125
—goizean, 343, 467
—goiseko, 332

GOIZEAN GOIZEAN: todas las mañanas

—goizean goizean bearko ijok entresilua kapazu, 244
Cf. Kapanaga Egingodau albadagui erosario osoa egunean egunean... = «Cada día...» (135)
Landuccio. cada día. egunean egunean (B?) egun oroz: *Euscal Errijetaco*... 149 Baquijee cristandadeco Aguintari Jau-nac, *lecuban lecuban* dagozana nasaijac, Jaungoicuaren bildur bagacuac... eta ¿Jesus gueure Salvadore maitia, ta garbija Ceruti eratsita, *egunian egunian* escubetan daravilenac [Sacerdoteac]?; Peru Abarka. *Lecuban lecuban* malua, gurian andijagua (122) eta *Lecuban lecuban* ardiyac, baltzen artian zuriyac (122) *Voces bascongadasen* cada dia, año, mes, etc.: c. egunero, egunoro, urtero, illero, astero; b. *egunean egunean, urtean urtean*; De la Quadra: errezatan deutzala *egunian egunian*.

(GOLKO): seno,

(KOLKO)

—Berkok eder aoan orapiloa kolkoan, 266
Cf. almutea kolkoan in *Fuentes de Azkue*, 105 eta Garibai-ren B. 15.a Yç-oc ederr, guei-oc eç.

GOLPE: golpe

—golpe, 441

(GORPUTZ): cuerpo
—gorpuza, 349

KORPUTZ
—korpuz, 228

GORRI: rojo
—gorri, 342

GOZO: gozo
—gozo, 480

GOZO: dulce (adj.)
—gozo, 242
—gozoagorik, 344

GRAZIA: gracia, don
—grazia, 238, 352

(GERAZIA)

—Desegingo ditu Xaun onen *geraziak*/Bekatu oraingako egi-
niko gustiak, 378
Cf. Landuccio. gracias dar. *gueraçiac* emon

GRAZIA: gracias
—grazia, 7, 450, 492. Guztietan aurretik *mila* dutelarik. Ikus
MILA
—Xaunari demaguzan *graziak* Maria, 104
Hitz hau agertzen da, *eskerrakekin* batera, Arzadun, Ur-
kizu eta Olaetxearen dotrinetan ere (beste askoren artean).

GU: nosotros
—gu, 98, 128
—guganik, 248
—guretakoat, 482
—guretzat, 150
—guri, 387

(GEU): intensivo de GU

—geugana, 413, 484
—geu gana, 326
—geugaz, 490

(GUARDATU): guardarse
—guarda (inp.), 273

GURA (IZAN): querer
—gura: 91, 98, 132, 185, 210, 355, 417, 488, 490, 505

GURE: nuestro
—gure, 26, 30, 36, 82, 133, 203, 240, 247, 304, 321, 354, 355, 380,
396, 397, 410, 414, 423, 500
—gurea, 323, 417
—gureak, 331

(GERE): intensivo de GURE

—guerea, 287

(GURUTZE): cruz

KRUTZE

—kruze, 206

(GUTXI): poco

—guchia, 427

GITXI

—gichi, 430

GUZTI: todo, a, s; entero

—gusti, 442

—guztia, 238, 306, 508

—gustia, 14, 228, 396, 438, 446, 447

—guztiak, 330, 410, 487

—gustiak, 76, 173, 379, 391, 442

—guztian, 113

—gustian, 205, 303, 350

—guztien, 167

—gustien, 181

—guztiko, 75

—guztiok, 161

—gustiok, 301

—gustirako, 91

—gustiti, 201

GUZTIZ: muy, -ísimo

—gustiz, 245, 321

(GUZUR): vide GEZUR

I

IBILI: andar

—ibili, 132

—dabil, 356

—gabilz, 146

—gabilza, 408

IBINI: vide IPINI

(IDI): vide IREKI

(IHESI): huis

IGESI

—igesi, 231

(IFERNU): infierno

(INFERNU)

—*infernua*, 176, 194

—*infernuko*, 166, 239, 249

IFINI: vide IPINI

(IGARO): pasar

IRAGO

—*irago*, 151

(IGNORANTE): ignorante

—*ignorantea*, 329

(*IGU): dar

—*iguzu*, 399

—*indazu*, 193

IKARA: temblando

—*ikara*, 228, 356

IKARATU: asustar

—*ikaratu*, 227

—*ikaratuta*, 231

(IKASI): aprender

—*ikasteko*, 138

IKUSI: ver

—*ikusi*, 88, 286, 317, 335, 344, 417.

—*Guchiagaiti parkatu/borondatea bakussu/Zure seme Xaun orrendako/Esne gichi bat dakargu*, 427; *Usik banator barkatu/Borondatea bakussu/Sekula beti izango naiz ni/Onen da zure kriadu*, 452

—*Atsegin artu egizu/Borondatea bakussu [bakusku]*, 432. Cf. bertso bera:

—*Asegin artu egizu/Borondatea bakusku* (Mitzelenak «Miscelánea Filológica Vasca II»n markatua.

—*Magestadea bateti dakust*, besteti umildadea, 394

EKUSI

—*ekusi*, 145

(ILE): pelo

—*ilerik*

INDAR: fuerza

—*indar*, 168

INFANTE: infante

—*infante*, 202, 368, 493, 499

—*infantea*, 380, 400

—*infanteak*, 362

(INFERNU): vide IFERNU

- INGURA (HARTU): rodear
—Artu daigun ingura, 234
- INPOSIBLE: imposible
—imposible, 64
—imposibleak, 47
—imposiblerik, 46
- (INOR) EZ: nadie
—inok, 70
—iñok, 335
- INTXAUR: nuez
—inchaaur, 214
- (INTSAUR SALSA): nogada
—insaur salsea, 324
Cf. s.v. nogada Landuccio, Mikoleta Larramendi, *Voces bas. eta Arriaga*
- (IPINI): poner
- IBINI
—ibini, 85(2), 325
—ibinzu, 163
- IFINI
—ifini, 45
- HIRE: tu (pose.)
—ire, 171, 198, 200, 262
- (IREKI): abrir
- IREGI
—iregi, 174
- (IDI)
—iditen, 361
- (IRENTSI): tragar
- IRUNTSI
—irunsi, 174, 217
- (HIRI): ciudad, pueblo
- (HURI)
—uria, ,105
—Or dago portale bat *uriaz* ateti, 152
- IRITSI: bajar, descender
—Amorioak *irizi* zaituz zerureanik lurrera, 392. Cf. Kapana-
ga 152. De la Quadra, 10;
*Voces bas. abaxar. eretsi, baxar. eretsi; Olaetxea cruceric
eretsita*, 61, 158.

IRIZEARI: forma de significado desconocido

—Berau ikusi nuen ezkerro da ene pensamentua/Zeruetako gloria gaiti *irizeari* mundua/Desiertura juango naiz ni egiten penitentzia/Ene xana ta ene edana, urarekin ogia, 318

Oro har, argi dago mundua etsita utzi nahi duenaren toposa darabilela hemen Barrutiak, baina horrela *itzizea munduari* behar genuke. Ene ustez *ir=iz-*, ez dakit ordea daitekeen *-ri=-n*, alegia «*izizean mundua*».

(IRTEN): salir

(URTEN)

—urtezen, 145

HIRU: tres

—iru, 216, 221, 293, 376

(IRUDI): parecer (v.)

—badirudie, 345

—dirudi, 87, 346

IRUNTSI: vide IRENTSI

(ISEKI): vide ESEKI

(ISIL): silencio

—isilik, 418

(ISKINTOKI): caponera

—Oloa nola *iskintokian*/gizenzen jaku losagerian, 135

Cf. Larramendi caponera. *isquindoquia*, *Vaces basc. caponera* donde se crían los capones, etc. *isquindeguia*

(ITSU): ciego

—issurik, 408

(ITXU)

—ichua, 28

—ichurik, 29

ITXI: 1.º vide UTZI

(ITXI): 2.º cerrar

—ichiko, 143

ITZI: vide UTZI

(ITZULI): volver

—izuliko, 332

(IXI): ¡calla!

EXI

—eji, 390(2), 398(2)

IZAN: ser, haber

—izan, 345, 350

—izango, 35, 38, 42, 111, 195, 321, 453, 472

- izanic, 166, 384, 407
- izatea, 191
- izatera, 165
- aiz, 192(2), 259
- bada, 154, 357
- baininzan, 294
- bajat, 435
- baziran, 221
- da, 44, 59, 71, 74, 88, 97, 107, 114, 127, 137, 164, 165, 171, 191, 202, 203, 218, 220, 230, 232, 245, 249, 265, 317, 340, 356, 370, 371, 380, 386, 388, 390, 426, 482
- dala, 258, 496(2)
- dan, 56, 105, 110, 155, 188, 202, 239, 252, 348, 362, 365, 404, 493
- dana, 374, 401
- danean, 471, 511
- dira, 231, 302, 313, 342, 361, 396
- dirala, 345
- dirana, 414
- diranak, 341
- echaio, 238
- echaku, 479
- echat, 436
- echazu, 125
- enaiz, 126, 177, 267
- esala, 213
- eziran, 219
- ezpada, 112, 150
- ezta, 46, 69, 106, 155, 336, 373, 504
- eztala, 210
- eztanik, 106
- eztira, 344
- gara, 301, 375
- jaku, 136, 321
- jakun, 326
- jat, 63, 108, 419, 446
- naiz, 40, 49, 94, 95, 126, 254, 319, 329, 358, 453, 472
- naizako, 339
- naizala, 423
- naizan, 12
- naizazun, 6
- ninzan, 329, 422
- xaku, 420, 497, 503, 509, 510
- xakula, 416
- xat, 440, 444

—xataz, 296
 —xazu, 147
 —zala, 35, 37
 —zan, 34, 368
 —zara, 49, 357, 395, 411
 —zarala, 42, 397
 —zaran, 58, 491
 —zarana, 32
 —ziran, 214

IZAR: estrella

—izar, 376, 513

(IZEN): nombre

—izena, 364

IZORRA: preñada

—izorra, 55

J

(JABE): dueño

—xabea, 397
 —xavea, 491

JAGI: vide JAIKI

(JAIKI): levantarse

—aikona, 288
 —aykora, 144

—arzaraz [aic araz] Vide ARZARAZ

JAGI

—jagi, 260
 —xagi, 129, 130, 143, 273

(JAINKO): vide PERU JAINKO

JAIIO: nacer

—xaio, 115, 202, 365, 374, 404, 411, 416, 493
 —jaio, 188, 362, 482
 —jaioa, 169
 —jaioko, 34, 44
 —xaioko, 37, 74, 107
 —jaiorik, 157

(JAITSI): descender

JATSI

—xasi, 302, 375

JAKIN: saber

—xakin, 214, 252(2), 355

—bakigu, 32, 401

—bakizu, 414

—daki, 406

—eztakidala, 445

(JAN): comida

—xana, 320

(JANGOIKO): vide JAUNGOIKO**JARRI: ponerse, sentarse**

—jarri, 228

—xarten, 94, 298

—xarririk, 425

(JATSI): vide JAITSI**JAUN: señor**

—jaun, 18, 34, 38, 352, 397

—xaun, 162, 378, 404, 429, 448, 506

—jauna, 113, 254, 386

—xauna, 49, 85

—xaunak, 290

—jaunarekin, 363

—jaunaren, 42, 72, 358

—xaunaren, 99, 477

—jaunari, 8

—xaunari, 104

—jaunori, 44

(JAUNGOIKO): Dios

—Xaungoikoa, 155

(JANGOIKO)

—Xangoikoa, 370, 382, 395, 497, 503, 509

(JAUSI): caer

—xausiko, 426

(JEDE): ja fe!—Ordu gaistoan ken zaitetz orrik, espabere ta *jedea*/Xakin

baixakin nolakoa dan ene ukabil parea, 251

Ala fede-ren litotesa ala «a la he(<fe) de»?**(JENDE): gente****JENTE**

—jente, 226

—jentea, 199, 286, 420

(JERUSALEN): topón.

—Jerusalengo, 206, 313

JESUS: vide JESUSA

JESUSA: antr. (Jesús)

—Jesusa, 74, 107, 160

—Jesussa, 485

—Jesusen, 373

JESUS

—Jesus, 411, 482

(JESUSIKO): antr.

—Jesusikori, 461

JO: 1.º machacar

—jo, 214

—Salsa *xaiten* iru motrallu pedazadu nituan, 216

2.º tocar (música, la puerta)

—xo, 89, 91, 115

(JOAN): ir

—juango, 231, 319

—xuatea, 98

—juatia, 63

—badoa, ikus BELOA

—doean, 241

—goazen, 92(2)

—guazen, 154

(JOSEPE): José

JOSEF

—Josef, 108

—Joseph, 67

JOSEFE

—Josefe, 10

—Josephe, 372

JUNTATU: juntarse

—juntatu, 301

JUNTADU

—juntadu, 6

K

(KABITU): caber

KABIDU

—kabidu, 108

(KANABERA): caña

(KAÑABERA)

—Beistegiko Gabriel, *kañabera* kaskabel, 333

(KALTXAPOT-): calcillas

—*Kalchapotat* [KalchapotaK] emen [eman, emon?] leizke bokadu on bategaiti, 308

Cf. Larramendi, calcetón. galtzerdi tzarra. Lat. *Exterius* tibale. Es un calcillas, *galchapot*, *calchapota da*. Lat. *Ridiculo ac brevi corpor est*.

Dic. de Autoridades, calcilla. La calza pequeña.

(KANPAI): campana

(KANPAE)

—kanpaetzat, 122

(KANPO): campo

—kanpoetako, 312

(KANTATU): cantar

KANTADU

—kantadu, 462

KANTORE: cantor

—kantore, 313

KANTU: canto, canción

—kantu, 351

KAPAZU: capazo

—Goizean goizean bearko ijok entresilua kapazu, 244. Gutxi gora behera «todos los días tendrá que aprovisionar el entresijo». Cf. Dicc. de Autoridades: *capazo*, «espuesta grande de esparto, en que se suele traer la provisión a las casas» eta id. Cobarruviasek.

(KARIDADE): caridad

—karidadea, 265

KASI: casi

—kasi, 341

KASKABEL: cascabel

—kaskabel, 333

KAUSA: causa

—kausa, 407

—kausia, 56

(KAZA): caza

—kazara, 241

(KAZADORE): cazador

—kazadorea, 240

KENDU: quitar

—kendu, 295, 446

—Ordu gaistoan *ken* zaituz orrik, 251

—Lutua *ken* bidi, 498

KERIZA: vide GERIZA

(KLARU): claro

—klarua, 27

(KOLKO): vide GOLKO

(KOMENI): convenir

KONBENI

—konbeni, 357

(KONBERTITU): convertirse

—konberti (inp.), 480

konbertizera, 393

(KONFUNDITU): confundirse, asustarse

—konfundizen, 388

KONPON: vide HOR KONPON

(KONSOLATU): consolarsa

—konsola (inp.), 404, 481

(KONTATU): contar

—kontatzen, 425

KONTENTU: contento (sust.)

—kontentu, 305

—kontenturik, 108

—kontentuz, 165

KONTRA: contra

—kontra, 190, 203, 229

(KONTU): 1.º cuenta

—kontua, 424

—kontuan, 215

2.º cosa, caso, suceso

—konturik, 335

(KOPLARI): versificador

—koplaria, 237

(KOPLATU): dar en verso

—koplazeko, 238

KORPUTZ: vide GORPUTZ

KOSTA (IZAN): costar

—Trabaju asko kostajat neure egungo lapurretea, 419

(KOSTU): costo, perjuicio

—kostuan, 203

KRIADU: criado, servidor

—kriadu, 454, 472

—criadu, 124

(KRUEL): cruel

—cruela, 201

KRUTZE: vide GURUTZE

(KUARTILO): cuartillo

—kuartiloko, 322

KULPA: culpa

—kulpa, 391

—kulpak, 30

—kulparik, 70

—kulpea, 36, 426

(KULPA GABE)

—kulpa bagea, 181. Vide GABE

(KUMA): cuna

—kumearen, 367

KUNPLI (IZAN): corresponder

—Publicauidi gerra crucla [cruEla] gerra mundu gustiti /
Emon bekio *alada kumpli* xaio dan infante oni, 202

—Berna gogorak! milazemai neuk egitea *kumplida*, 230
Cf. Ax. 207 *Ezta konpli*, «ezta on, gauza guztien iakitea.
No conviene, no es bueno, saber todas las cosas» eta T.A.V.
77-78 or.

KUNPLITU: cumplir

—kumplitu, 50

—cumplitu, 15, 19, 99

—cumplitzen, 106

KUNPLIDU

—kumplidu, 506

L

LABUR: corto

—labur, 71

LAGUN: 1.º compañero

—Ene *lagunak* zer ote dogu..., 299

—Ezta posible eztaodela ene *lagunak* ordirik, 336

2.º persona

—irunsi ditu(t) eunda ainbat gaztaña/Egia da ta, artu zi-
tuen *lagun* bik garau bana, 219

LAGUN IZAN: ser ayudado

—Fabore infernua, fabore, fabore/*Lagun izango dogu* Ero-
des errege, 195

Cf. Kapanaga, 54-5: P. Zein gauza zuc *lagunetan iacuz* Mandamentu oneec gordeetaco? = «¿Qué cosas ayudan a guardar los Mandamientos?», P. Zetan *lagunetaniacu* batismua christiñauaren viciçaraco? = «¿Qué ayuda nos da el Bautismo para la vida christiana?»; T. A. V. 79 Bere *lagunzat* beste asco *ditubala* = «...y a otros en su compañía»; De la Quadra «eta alan emon eguidazu zeure grazija, *lagun zaquidaz* (114).

(LAPURRETA): robo

—lapurretea, 419

LARRU: piel

NARRU

—narru, 346

LASTA: vide LASTO

LASTER: enseguida, rápidamente

—laster, 107, 278, 288

(LASTO): paja

LASTA: forma en composición

—Iru deabruk erruki бага/*Lastasakuba* baininzan ala/*Kendu* jeuste zayak, 294

LAU: cuatro

—lau, 221

LAZTAN: 1.º abrazo

—laztan, 383

2.º querido

—laztana, 325

(LAZTANTXO)

—laztanchoa, 390, 398

LEBIATAN: antr.

—Lebiatan, 199

LEHEN: antes

—leen, 267

(LEGE): ley

—legea, 85, 249, 265

LEGEZ: como

—legez, 231, 267, 300, 382, 383

LEGEZKO

—legezko, 88

LEKU: lugar

—leku, 113, 301

—lekuan, 155

- LIAN LAN BERE: sintagma sin sentido, repetido para marcar el ritmo
 —lian lan bere, 207(2), 208, 209, 210, 211, 215(2), 217, 220,
 225(2), 289
 —lian lanbere, 222, 223, 224
 Cf. lelo lirelo in T.A.V. 104
- LIBRA: libra, medida de peso
 —libra, 209
- (LIBRAKO)
 —librakoa, 221
- LIBRE: libre
 —libre, 86
- (LINDU): lindo
 —linduan, 342
- LIZENZIA: permiso, licencia
 —lizenzia, 399
- LO: sueño, acción de dormir
 —lo, 125, 153
 —lorik, 164
- LORENZO: antr.
 —Lorenzo, 292, 299
- (LOTU): atar
 —loturik, 168
- LOTSA: vergüenza
 —losa, 227
- LOTSAGABE: sinvergüenza
 —lotsagabe, 142. Vide GABE
- (LOTSAGERI): desvergüenza
 —losagerian, 136. Cf. Lar. s.v. desvergüenza
- (LUKAINKA): chorizo
 —lukainkea, 418
 —lukainken, 424
- (LUR): tierra
 —lurra, 174
 —lurrak, 384
 —lurrera, 302, 392
- (LUTU): luto
 —lutua, 498
- (LUZE): largo
 —luzea, 96
 —luzean, 408
- LUZIFER: antr.
 —Luzifer, 166, 170, 197

LL

- (LLANTU): llanto
 —llantua, 479, 480

M

- M.G.: vide MARI GABON
 MAGO: mago
 —mago, 376
 (MAINA): maña
 MAÑA
 —maña, 353
 (MAITE): querido (adj.)
 —maitea, 114
 (MAJESTATE): magestad
 (MAJESTADE)
 —magestadea, 394
 MAKATZ: vide EZTIMAKATZ
 (MAKILA): palo
 MAKILAKA: a palos
 —makilaka, 132
 (MANDAMENTU): mandamiento
 —mandamentua, 477
 (MANDATARI): embajador, enviado
 —mandataria, 40. Hitz hau Garibai, R. y S., T.A.V., Mikoleta,
 Landuccio, Peru Abarka eta *Voces Bas.* en agertzen da, gu-
 txienez.
 (MANTENITU): mantener
 —mantenitzeko, 245
 MARABILA: marabilla
 —marabilla, 371, 443, 510
 MARIA: Antr.
 —Maria, 39, 58, 92, 104, 364
 MARI GABON: Antr.
 —M.G. (Mari Gabon) 266, 269, 272, 274, 283
 —Mari Gabon, 259(2), 261
 —Mari Gaboni, 274(2)
 MARI GABONTXO
 —Mari Gaboncho, 264 Cf. Arriaga s.v. Mari Coipe eta hu-
 rrengoak

- (MATASANO): matasano, médico
 —Matasanoen, 297
- MATXI: vide MATXI ARDANTZA eta MATXI FRISA
- MATXI ARDANTZA: antr.
 —Machi Ardanza, 288 Cf. ARDANTZA
- MATXI FRISA: antr.
 —Machi Frisa, 254 Cf. FRISA
- (MENDI): monte
 —mendian, 206, 304
 —menditi, 464
 —mendietako, 233, Topon.?
- MENTURAZ: quizás
 —menturaz, 231
- BENTURAZ
 —benturaz, 203
- (MEREZITU): merecer
- MEREZIDU
 —merezidu 31, 248
 —merezizen, 61, 272
- MESEDE: favor
 —Mesede eske nagozu, 459
- MESEDE: (vuestra) merced
 —Orren *mesediori* serbitzeko ni naiz Jauna Machi Frisa,
 254
 Cf. Larramendi, vuesa merced. *merchedea*
- MESIAS: Mesías
 —Mesias, 157
- MILA: mil
 —mila, 7, 9, 39, 186, 204, 230, 352, 353, 415, 441, 450, 502
 —milla, 5, 492
 —Cf. Cobarruvias, «mil. Se toma muchas veces por número infinito, como: vívame V. M. mil años, que es muchos años.» eta Dic. de Autoridades «mil. Se usa por exageración, para significar un número o cantidad grande indefinidamente.»
- MILAGRO: milagro
 —milagro, 395
- (MISERIA): miseria
- MISERIAZKO, 478
 —miseriazko, 478
- MISTERIO: misterio
 —misterio, 183, 326
 —misterioa, 299

- MIZPIL:** níspero
—mispil, 219
- MODU:** modo
—modu, 83, 243, 292
—modutan, 281
- (MOLDE):**
—moldea, 246
- (MOLTSU):** trapo de cocina
—moltsuarekin, 143
- (MONDRAGOE):** Mondragón
(MUNDRAGOE)
—Gure *Mundragoen* pagatzen dogu dirua da [N]zeagati, 82
Cf. T.A.V. 76 Mondr[al]goeri
- (MORROI):** criado
MORROE
—Auxe dok auxe gure *morroe* alper kazadorea, 240
- MORTAL:** mortal
—mortal, 439
- MOSU:** vide MUSU
- MOTRAILU:** mortero
MOTRALLU
—Salsa xaiten iru *motrallu* pedazadu nituan, 216 Cf. Iturriaga 103, 105 eta Larramendi s.v. almirez eta *Voces bas.* s.v. mortero
- (MOTZ):** vide BURUMOTZ
- (MUNDRAGOE):** vide MONDRAGOE
- MUNDU:** mundo
—mundo, 75, 201, 238, 306, 330, 396
—mundua, 280, 318, 388, 481
—munduak, 283
—munduan, 204
—munduarenik, 163
—mundura, 385
- MUNDUKO**
—munduko, 487
—mundukua, 184
- MUSIKA:** música
—musika, 314
- (MUSU):** cara
MOSU
—mosu, 342
—mosua, 80
- MUTIL:** muchacho, mozo
—mutil, 129, 142, 292, 321, 350, 423

- mutill, 120(2), 144
- mutila, 340, 348
- mutilak, 86
- mutilok, 84

MUTIL BALTZ: antr. Cf. BELTZ

- Mutil balz, 237

MUTU: mudo

- mutu, 374

N

(NAGI): perezoso, vago

- nagia, 129

NAGUSI: jefe, amo

- nagusi, 133

NAHI: (v.) querer

- nai, 179
- nairik, 11, 76

(NAHI): (sust.), voluntad

- naia, 436, 506

NARRU: vide LARRU

NATIBITATE: Natividad

- Nativitate, 349

(NATTO): mancha

(NATTOBAGE): sin mancha, immaculado

- Natto bagea, 381. Vide GABE

NEGAR: lágrima, llanto

- negar, 390
- negarra, 26

NEKE: cansancio

- neke, 446

(NESKATXA): muchacha

- nescachak, 86

(NESKAZAHAR): solterona

- neska zarrok, 84

NEU: vide NI

NEURE: vide NIRE

NI: yo

- ni, 5, 9, 40, 49, 168(2), 186, 254, 319, 358, 543, 472
- niganik, 107
- nik, 13, 17, 56, 61, 80, 183, 205, 211, 421, 467

NEU: intensivo de NI

- neu, 231
- neu (neuk), 109
- neugainik, 44, 79
- neuk, 80, 230, 417
- neurekin, 211
- neuretzat, 442
- neuri, 444

(NIRE): mi

NEURE: intensivo de NIRE

- neure, 55, 124, 187, 205, 224, 260, 275, 296, 328, 419

(NOBLE): noble

- noblea, 421

NOLA: 1.º cómo (interj. e interr.)

- Nola* jaioko da Jaunori neugainik?, 44
- Nola* da posible?, 59
- Nola* ausi deusten neure burua?, 187
- Nola* zatoz mundura orren billoxik?, 385
- Nola* konfundizen ez da mundua?, 388
- Nundi ta *nola* eztakidala, 445
- 2.º cómo (ilativa)
- eskribidu eben/*Nola* zan Jaun andi bat Jaioko Belenen, 34
- Donzella bat ain garbia/*Nola* zaran zu Maria, 58
- Oloa *nola* iskintokian, 135

(NOLAKO)

- nolakoa, 239, 252, 348

NOLANAHI

- nola nai, 159

(NON): dónde

NUN

- nun, 105, 151, 171, 192(2), 259, 265(2), 486
- nundi, 13, 17(2), 445
- nundik [nundi?], 13

NOR: quién

- nor, 38, 232, 357

NORBAIT: alguien

- norbait, 127

O

HOBE: mejor (adj.)

- obe, 270
- obea, 412
- oberik, 145
- obia, 228

- HOBETO: mejor (adv.)
—obeto, 250
- ODEI: nube
—odei, 410
- (OHE): cama
—oan, 128
—oearakin, 139
- OHARA: ir a la cama
—oera naiz, 126
- (OFIZIO): oficio
—ofizioan, 353
- (OFREZITU): ofrecer
—ofrezizen, 486
- (OGI): pan
—ogia, 239, 320
—ogiak, 221
- OI (IZAN): soler, acostumbrar
—oi, 242, 420, 423
- (OIHAL): pañal
(OXAL)
—oxalean, 366
- (OILO): gallina
—olloa, 135
- (OKASIO): ocasión
OKASINO
—ocasino, 193
- OKELA: carne comestible
—okela, 209
- ON: buen
—on, 308, 353, 415, 433, 457, 502
—ona, 208, 284, 289
—onak, 282
- ONDASUN: riqueza, bien
—ondasun, 159
- ONDATU: perder, arruinar
—ondatu, 262
- ONDO: bien (adv.)
—ondo, 126, 128, 138, 208, 215, 220, 278
- ONGURA: [AGURA] = «viejo»
—Aje dok Charles tripazabal, mendietako on gura/Artu dai-
gun ingura, 233
«Barrutiaren edizio...»an ematen zen explikazioak ez du

balio horretarako (gutxienez) ingura/ongura eta ez alde-
rantziz beharko bait litzateke. Azkueren «benevolencia»-
ren orde z hobe iruditzen zait haren eraskinean dakarren
ongurea, «capas exteriores no bien macizas de los árbo-
les. (B-bs. otx.)», baina ez dakit horrek ere gehiegi argi-
tzen digun, eta horregatik *agura* irakurtzea proposatzen
dut, hipotesi gisa (on=a).

Gandara 1757.ean ere badator forma berdin bat baina oso
bestelako esanahiarekin: 8. El gara Belenen/*ongura*/ sar
zaite ceu lenen/lecura...

HONELA: de este modo. Cf. HAU

—onela, 307

HONELAKO: de esta clase

—onelako, 304

HONEREANGO: de esta clase

—onereango, 335

(ONTZI): recipiente, vasija

—Kuartilloko *onzia*, 322

(OÑATI): Oñate

—Oñatiko, 340

OPUKADU: sucedido, acaecido

—Trabaxu andi mortal bat/Andrea *opukadu* xat. Ikus Mi-
txelena in «Miscelánea Filológica Vasca II».

HOR: ahí

—or, 152

—orrik, 251

HOR KONPON

—or konpon, 263. Cf. Mogel 84; De la Quadra 123 eta Arria-
ga s.v.

ORAIN: ahora

—orain, 168(2), 188, 248, 275, 307, 354, 460, 484

—oraingañiko, 391

—oraingano, 379

—oraingo, 422

ORAPILO: nudo, metafor. «engaño»

—orapiloa, 266 Cf. GOLKO

(ORAZIO): oración

(ORAZINO)

—orazinoak, 141. Cf. Dic. de Autoridades, oración: «Razo-
namiento, locución, arenga, compuesta artificiosamente
para persuadir o mover a alguna cosa»

(ORDE): sustituto

—ordeaz, 367, 508

(ORDEKO)

—ordekoa, 373

(ORDENATU): 1.º ordenar**ORDENADU**

—ordenadu, 8

—ordenau, 495

2.º ordenado

(ORDENADU)

—ordenadua, 15, 20, 72

—ordenadurik, 98

(ORDI): borracho

—ordirik, 287, 336

ORDU: hora

—ordu, 251

—ordua, 114

—orduan, 241, 425

ORDUAN: entonces

—orduan, 222

HORI: ese, a, o. Cf. HORRELA, -KO, HORREN

—ori, 78, 324, 340, 371, 386, 413, 433, 457

vide JAUNORI, MESEDIORI

—orrek, 87, 338

—orren, 254

—orrendako, 429

—orretan, 292

—orri, 67, 188, 339

(ORIENTE): Oriente

—Orientean, 513

—Orienteko, 27, 264

(ORPO): talón del pie

—orpoak, 229

HORRELA: de ese modo. Cf. HORI

—orrela, 271

HORRELAKO

—orrelako, 141

HORREN: tan

—orren, 385

(OSASUN): salud

—osasuna, 297

OSATU: curar, sanar

—osatu, 296

—ossa (inp.), 277

- (OSO): entero, -amente
 —osorik, 424
- OSTATU: posada
 —ostatu, 111, 146, 412
 —ostaturik, 112, 148, 150
- OTE: partícula interrogativa
 —ote, 38, 111
- ETE
 —ete, 299
- HOTS (EGIN): sonar
 —os, 498
- OTXABA: ochava
 —ochaba, 212

P

- (PADEZITU): padecer
 PADEZIDU
 —padezidu, 204
- PAGATU: pagar
 —pagatu, 77
 —paga, 86
 —pagatuko, 147, 434, 458
 —pagatzen, 82
 —pagatzera, 93
- PAGADU
 —pagadu, 84
- PAGU: pago
 —pagu, 279
 —pagua, 282
- (PARABOLA): parábola
 —parabolok, 331
- PARADISU: Paraíso
 —Paradisu, 109
- (PARE): par
 —parea, 252
 —parerik, 122
- (PAREGABE):
 —parebagea, 371, 395. Cf. GABE

PARKATU: vide BARKATU

(PARKAZIO): vide BARKAZIO

(PASEADA): paseo

—paseadea, 223

(PASTORE): pastor

—pastoreak, 360, 403

(PEDAZATU): romper en pedazos

—pedazatuta, 260

PEDAZADU

—pedazadu, 216. Cf. *Fuentes de Azkue*, 80. or.

(PELIBURU): peligro

—peleburuan, 298

Cf. Kapanaga 12, 49, 54, 96, 101, 103

PENA: pena

—pena, 172, 175

—penea, 68, 97, 250

PENITENZIA: penitencia

—penitenzia, 319, 324

PENSAMENTU: pensamiento

—pensamentu, 67

—pensamentua, 317

—pensamentuan, 110

(PERGAMINO): pergamino

—Arpegiko narru ederrak *pergaminoa* dirudi/*Pergaminoa*
bustita gero erakusia suari, 346-7

(PERLA): perla

—perlea, 264

(PERRO): perro

—Chato mutil lotsagabe desvergonzadu *perroa*, 142

PERU: vide PERU JAINKO

(PERU JAINKO): antr.

—Peru Jainkoen, 340

(PESEBRE): pesebre

—pesebrean, 367

(PIADOSO): piadoso

—piadosoa, 32

(PIEADADE): piedad

—piedadea, 268

PIESTA ZALE: vide FIESTA

POBRERO: pobrero, fraile encargado de los pobres

—Desegindu beiz zeure argiak/Gure biðzetako odei guztiak/
Pobrero xaio zara Jesus dulzea, 411.

«Barrutiaren edizio...»an esaten genuen bezala hitz hau hapax bat da euskal testuetan. Egia da Arestik ere bada-rabilela (*Bizkaitarra* I -19. poeman) baina hemendik har-turik eta bestalde ez du bere esanahia ongi ulertzen *po-bretzat* baitarabil.

Cf. ordea Dic. de Autoridades «*pobrero*. El que en las co-munidades tiene el encargo de dar la limosna a los po-bres», eta Larramendi, *pobrero*, *pobrezaya*.

PODERE: (sust.) poder

—podere, 190, 205

(PODERIO): poderío, poder

—poderiotik, 161

PORTALE: portal

—portale, 152, 157, 386, 413

—portalean, 188, 366

—portaleak, 361

POSIBLE: posible

—posible, 59, 69, 191, 336

POZ: contento (adj.)

—poz, 356

—pozik, 95, 306, 473

(PRESENTE): en este momento

—presentean, 211

(PRESTUEZ): inútil, vil

—Ondo ikasteko bearneuskio zankazanak ebagui/Bera dazan oearekin su emon *prestu ezari*, 139.

Cf. R. y S. 216, Hulerzen eztan yza *prestuez* Abla q no se entiède no vale nada. Baina hitz honi honako esanahiak ematen zaizkio *Voces bas.en*: no es hábil, no es cosa, des-preciable-ruin-vil, hombre ruin, incapacidad, insuficiencia, inútil, nada vale, vil.

PRINZIPE: príncipe

—Prinzipe, 166

(PROBATU): probar

PROBADU

—probadu, 239

PROFETA: profeta

—profeta, 33

(PROMETITU): prometer

(PROMETIDU)

—prometidua, 157

(PUBLIKATU): publicar

—Publicauidi gerra Cruela, 201

PUNTU: momento

- Puntu* onetan oera naiz da enaiz ondo berotu, 126 eta Mila barrion *puntu* onetan aditu ditut esean, 415
- aditu neban *puntu*an/sentidu neban argi andibat, 327
- Beste bat nago *puntuti* ona, 291

(PUSKA): trozo

- Dijerizeko neure afari *puskea*, 224 eta Mari Gaboncho enea, biozeko *puskea*, Orienteko perlea, 264

R**RABIA:** rabia

- rabia, 172

S**(SABEL):** vientre

- sabelean, 368
- sabela, 210

SABIO: sabio

- sabio, 329

(SAGAR): manzana

- sagarrak, 219

(SAGRATU): sagrado**(SAGRADU)**

- sagraduak, 33

(SALBADORE): Salvador

- salbadorea, 35

SALDU: vender

- saldu, 246
- Beroni *sal*-erozuz [erozue?] bioz guztia, 507

SAL TSA: salsa. Cf. INTZ AUR SAL TSA

- salsa, 216
- salsea, 337
- saltsatako, 214
- salsatan, 213

SALTO: salto

—salto, 89

SANTA: santa

—santa, 364

—santea, 399

SANTU: santo

—santu, 321

—santua, 423

—santuagua, 185

SARDE: ikus HALA

(SARI): regalo

—Falta bajat *saria*/Echat falta naia, 435

SARTU: entrar

—*Sartu* zan infante au amaren sabelean, 368

—Pastoreak ea barrura *sar* zaitez, 403

SEIN: niño

—sein, 169, 474

—seiñ, 416

—seinonek, 115

SEKULA: jamás

—Ezagutu ezpadot *sekula* gizonik, 43; eta 88, 175, 249, 335, 420

SEKULA BETI: siempre jamás

—*sekula beti*, 15, 189, 453

—*beti sekula*, 19

—Gaurko gauaz akordadidin *para siempre* sekula, 235

Cf. *Dic. de Autoridades*, siempre jamás. Perpetuamente, y por todo tiempo

SEME: hijo

—seme, 25, 429

—semea, 10

—semeari, 383

(SEMETXO)

—semechoari, 470

(SEMEA EGIN): parir

—Donzella daguala semea eguin dau, 182

SENAR: marido

—senar, 284

(SENTENZIA): sentencia

SENTENZI

—sentenzi, 87

(SENTITU): sentir

SENTIDU

- sentidu, 328
- sentiten, 55, 109

SEÑORA: señora. Cf. ANDRE

- señora, 178, 180

(SERBITU): servir

- serbitzeko, 254
- serbitzen, 250

SERMONADORE: predicador

- sermonadore, 339

Cf. Larramendi predicador. *sermonadorea*

(SOBERBIO): sobervio

- soberbioa, 170

(SOINU): melodía, música

SOÑU

- soñu, 90

(SU): fuego

- suari, 347

SU EMAN: prender fuego

- Su emon prestu ezari, 139

(SUBIL): tronco

- Egin eginik aren gorputza Nativitate *subila*, 349

(SUZEDITU): suceder

SUZEDIDU

- sucedidu, 444

T

TANTA: gota (lágrima)

- Negar *tanta* bat da asko, 390

(TENPLO): templo

- temploan, 313

TOM: vide TOMAS

TOMAS: antr.

- Tom. (Tomas), 123, 127, 129, 131, 137, 142
- Tomas, 120, 303

TONTORRON TON: onomat. de golpes

- Tontorron ton*/Emon, emon tiene lindo barrigón, 256

(TOREADORE): torero

—Arichabalcho gurea, zezen *toreadorea*, 323

Cf. Larramendi, *toreador*. *toreadorea* eta Arriaga *toriador*.

Dic. de Autoridades: «El que torea. Aplicable regularmente al que lidia los toros a caballo, a distinción del torero».

TORMENTU: tormento

—tormentu, 172

TRABAJU: tormento, sacrificio

—Gure kontra etorri da, benturaz bere kostuan/Padezidu bearko ditu mila *trabaju* munduan, 204, eta baita 419 ere.

—trabaxu, 439

—Emeti Belenera dago bide luzea/Zure *trabajua* da ene pe-
nea, 97, eta baita 147. ean ere

TRAIDORE: traidor

—traidore, 262

(TRATAMENTU): trato

—tratamenturik, 272

(TRATATU): tratar

—tratazen, 271

(TRIBUTU): tributo

—tributua, 77, 93

(TRINITATE): Trinidad

TRINIDADE

—Trinidade, 25

TRIPA: tripa

—tripa, 262, 285

—tripea, 220, 245

TRIPAZABAL: barrigón

—tripazabal, 233

(TRISTE): triste

—tristea, 62, 180, 285

(TRUKATU): trucar, cambiar

TRUKADU

—trukadu, 306

TRUKE: trueque, cambio

—Ardan *truke* salduxok egun emaztearen moldea, 246

(TURBATU): turbar

TURBADU

—turbadu, 197, 338

TX

- TXAKOLIN: chacolí
—chakolin, 212, 338
- (TXAKUR): perro
—chakurrak, 81
- TXANBOLIN: tamborilero
—Chambolin, 90
- TXAPADAMENTE: bien
—Zuk emoniko sentenzi *orrek chapadamente* dirudi, 87
- TXARLES: antr.
—Charles, 233, 287
- TXARLESIKOTXO
—Charlesikocho, 325
- TXAT: vide TXATO
- TXATO: antr.
—Chato, 121, 142
—Chat. (Chato), 125, 128, 130, 133, 140, 145, 148, 152
- TXIKIRRIKOTIKO: apelativo cariñoso
—Chikirritiko gurea, 417
- (TXORI): pájaro
—choriak, 300

U

- UGARI: abundantemente. Cf. ABONDO
—ugari, 141, 343
- (UGAZABA): amo
—ugasabari, 418
- UKABIL: puño
—ukabil, 252
- (UKAONDO): codo
—ukaondoan, 267
- UKATU: negar, rehusar
—ukatu, 460
—ukazen, 406
—(beatu UKATU), 146. Ikus Mitxelena «Miscelánea Filológica Vasca II».

UME: niño

—ume, 393

(HUMILDADE): humildad

—umildadea, 387, 394

—umildadeai (umildadeaRi), 406

(UR): agua

—urarekin, 320

HURA: aquel

—ura, 226, 232

—agan, 163

—agana, 305

—ak, 242

—aren, 30, 76, 310, 327, 349

—ari, 242

HAXE: aquel mismo

—aje, 233

BERA: intensivo de HURA

—bera, 35, 139, 375, 508

—beragaterren, 306. Vide ARREN

(HURI): vide HIRI

URRIN: lejos

—urrin, 79

(URTEN): vide IRTEN

USTE (IZAN): pensamiento, opinión, -ar

—uste, 423

—ustez, 330

(USTEL): podrido

—ustelak, 219

(HUTS): vacío

—usik, 451

(UTZI): dejar. Cf. IRIZEARI

ITXI

—ichi, 134

—ichita, 354, 413

—iskizu, 125, 153

ITZI

—itzi, 67

Z

ZABAL: 1.º ancho. Vide TRIPAZABAL; 2.º Vide ARRINZABAL

(ZAH): salvado

—Lastasakuba baininza ala/Kendu jeuste *zayak*, 295

(ZAIN): Vide ZANKAZAIN

(ZALE): aficionado, que le gusta

—Da gure infantea bioz garbi *zalea* 380, Cf. FIESTA.

(ZANKAZAIN): venas de la corva

(ZANKAZAN)

—*zankazanak*, 138

(ZARREBETE): instrumento musical similar a la gaita

(ZERREBETA)

—*Zerrebeta* xo bidi emon daiztan salto bi, 89

Cf. Larramendi, rabel, instrumento pastoril, *charrabeta*; violín, ista. *charrabeta*, *ria*. eta Arriaga «*sarrabete* (del *txarrabeta*.) especie de rabel o gaita de manubrio. Chinfonia. Instrumento gangoso, que se lleva colgado y se toca moviendo con la mano derecha un manubrio y pulsando con la izquierda un teclado vacilante a modo de dientes de vieja. También se aplica a viola, violín, etc. Antes se veía en las romerías mucho *sarrabete* tañido por ciegos gallegos o asturianos, pero ya casi ha desaparecido el tipo del *sarrabetero*. Ha venido a sustituirlo el *tocador de piano mecánico*. ¡Ambos son peores!»

ZAZPI: siete

—*zaspi*, 212

ZE: vide ZEREN

(ZELEBRATU): celebrar

—*zelebratzeko*, 494

ZELEDON: antr:

—Anxe [Auxel] dala *Zeledon*, artu bai ta ez emon, 258

Cf. Done Meterij *Celedon* porru ereyaro on / «Por sant Meterio y Celedon buena sazón desenbrar porrina» R. y S. 330.

ZEMAI: amenaza

—*zemai*, 230, 274(2)

Cf. R. y S. 23 *cematuoc*, Kapanaga 49 *cemaia*, *Euscal-Errietaco*, (13) *zamai*, (78) *zamaija*, *Peru Abarka* (203), *cematu-ten*, (204) *zemaiz*, *Escu liburua* (56) *cemai* eta *Voces bas*. amenaza. *cemaia*, *cemocuntza*; amenazar. *cemaitu*; reprensión. *cemaia*.

(ZENBAT): cuántos

ZEINBAT

—zeinbat, 214

(ZENSO): censo, tipo de impuesto

—Pagatu bedi tributua ta *zensoa*, 77

ZER: qué

—zer, 45, 56, 62, 90, 178, 216, 255, 299, 326, 386

—ze, 281

—zek, 292

—zerekin, 145

—zertara, 355

(ZEREN): porque

ZE

—Diruak ez atara zeori eztok egingo, 78

ZERREN

—zerren, 6, 11, 110, 351, 422

ZERREBETA: vide ZARREBETE

ZERU: cielo

—zeru, 16, 20, 40, 389

—zerua, 156

—zeruak, 12, 214, 384

—zeruarentzat, 46

—zeruarenzat, 158

—zeruetako, 318, 358

—zerureanik, 41, 392, 500

—zeruti, 14, 160, 359, 375, 447

ZERUKO: celestial

—zeruko, 113, 361, 363, 401

—zerukoa, 397

—zerukoak, 352

—zerukuak, 18

ZESAR: antr.

—Zesar, 75

—Zesari, 93

ZEU: vide ZU

ZEURE: vide ZURE

ZEUROEN: vide ZUEN

ZEZEN: toro

—Archibalcho gurea *zezen toreadorea*, 323

ZIERRA: cierra

—zierra, 196(2)

(ZORION): felicidad

—zori onian, 301

(ZORIGAIZTO): desgracia, infortunio.

—zori gaistoan, 124, 286

ZU: tú

—zu, 58, 78, 270

—zugainik, 65

—zuk, 87

—zurekin, 269

ZEU:

—zeu, 32, 42, 49

—zeugana, 393

—zeugati, 474, vide GATI

—zeugaz, 61

—zeuri, 6, 508

(ZUEK): vosotros

—zuentzat, 148

ZUEN: vuestro, de vosotros

—zuen, 160

ZEUROEN: id.

—zeuroen, 147

ZURE: tu, tuyo

—zure, 69, 95, 97, 141, 265(2), 267, 429, 454, 468, 485

ZEURE:

—zeure, 12, 50, 400, 409

—zeurea, 396

—zeureak, 384, 396, 414

ZURI: blanca, tipo de moneda

—zuri, 330

Cf. Mikoleta, blanca moneda *surrieva [suricua ?]*, blanca cosa *suria*; *Peru Abarka* 73: Zortzi arbi buruc amabi *zurico* 75... lau zuri bere pagau baga; Larramendi blanca moneda. *zuricoa*, no vale una blanca. eztu balio pelapat.

ADIZKITEGIA

Adizkitegi honetan *Acto para la Noche Buenan* agertzen diren forma pertsonal guztiak ematen ditugu, forma bakoitzaren alboan zein aditz (edo hitz) pean bilatu behar den esanaz; han ikusiko ahal dira non eta zenbat bider agertzen den etab. Agertzen diren ortografiaren arabera daude jarriak.

adi, (*EDIN)	bekizu, id.
adila, id.	beloa [badoa], JOAN eta BELOA
aic, ARZARAZ eta JAGI	bidi, (*EDIN)
aik, JAGI	bite, id.
aiz, IZAN	bitez, id.
arabil, ERABILI	
arzaraz [aic araz] ARZARAZ	da, IZAN
eta JAGI	dabe, (*EDUN)
ayk, JAGI	daben, id.
	dabena, id.
bada, IZAN	dabil, IBILI
badatoz, ETORRI	dagidan, EGIN
badirudie, IRUDI	dagidana, id.
badoa, JOAN eta BELOA	dago, EGON
baininzan, IZAN	daguala, id.
bajat, id.	daigun, EGIN
bakigu, JAKIN	daiztan, id.
bakizu, id.	dakar, EKARRI
bakusku, IKUSI	dakardana, id.
bakussu, IKUSI	dakardela, id.
bakussu [bakuskul], IKUSI	dakargu, id.
banadi, (*EDIN)	dakart, id.
banator, ETORRI	dakarz, id.
banegi, EGIN	daki, JAKIN
baneu, (*EDUN)	dakionian, (*EDIN)
baziran, IZAN	dakizun, id.
bedi, EGIN	dakust, IKUSI
bedi, (*EDIN)	dala, IZAN
begi, EGIN	dan, id.
beiz, id.	dana, id.
bekio, (*EDIN)	danean, id.
bekioz, id.	daraza, ERATZAN

dator, ETORRI
 datoz, id.
 dau, (*EDUN)
 dauen, id.
 daza, ETZAN
 dazan, id.
 degiogun, EGIN
 degu, (*EDUN)
 demaguzan, EMAN
 deusa, (*EDUN)
 deusat, id.
 deussu, id.
 deust, id.
 deustat, id.
 deusten, id.
 deusu, id.
 deusut, id.
 dezeela, (*EZAN)
 dezu, (*EDUN)
 didin, (*EDIN)
 dira, IZAN
 dirana, id.
 diranak, id.
 direla, id.
 dirudi, IRUDI
 ditu, (*EDUN)
 ditu [tl], id.
 ditugu, id.
 dituk, id.
 ditut, id.
 doana, id.
 doean, JOAN
 dogu, (*EDUN)
 dogun, id.
 dok, id.
 dosu, id.
 dot, id.
 dozu, id.
 dozuna, id.

 eban, id.
 ebela, id.
 eben, id.
 echaio, IZAN
 echaku, id.

echat, id.
 echazu, id.
 echok (*EDUN)
 egian, EGIN
 egidak, id.
 egik, id.
 egiozu, id.
 egizu, id.
 egoala, EGON
 eitegi, EITEGI eta EGIN
 eizke, EGIN
 enaiz, IZAN
 erakuskuzu, ERAKUTSI
 erazazus, (*ERAZAN)
 erozuz, (*EZAN)
 esak, ESAN
 esala, IZAN
 estot, (*EDUN)
 eukidazu, EDUKI
 eusan, (*EDUN)
 ezak (*EZAN)
 ezazu, id.
 ezazus, id.
 ezazuz, id.
 ezidin (*EDIN)
 eziran, IZAN
 ezpada, id.
 ezpadago, EGON
 ezpadot, (*EDUN)
 ezpegi, EGIN
 ezta, IZAN
 eztago, EGON
 eztakidala, JAKIN
 eztala, JAKIN
 eztanik, id.
 eztaodela, EGON
 eztau, (*EDUN)
 eztegizuen, EGIN
 ezteuz, (*EDUN)
 eztira, IZAN
 eztok, (*EDUN)
 eztozu, id.

 gabilz, IBILI
 gabilza, id.

gaituanari, (*EDUN)
 gaitezen, (*EDIN)
 gaituk, (*EDUN)
 gara, IZAN
 gauza, ETZAN
 genduke, (*EDUN)
 goazen, JOAN
 guazen, id.

ibinzu, IPINI
 iguzu, (*IGU)
 ijok, (*EDUN)
 indazu, (*IGU)
 indudan, (*EDUN)
 iskuzu, UTZI

jaku, IZAN
 jakun, id.
 jat, id.
 jeusak, (*EDUN)
 jeuste, id.

kudi, [uidil], (*EDIN)

leizke, id.

nadin, id.
 naduka, EDUKI
 nagı, EGIN
 nagizu, id.
 nago, EGON
 nagozu, id.
 naiz, IZAN
 naizako, id.
 naizala, id.
 naizan, id.
 naizazun, id.
 najok, (*EDUN)
 nator, ETORRI
 naxok, (*EDUN)

neban, id.
 nei, EGIN
 nendi, (*EDIN)
 neuke, (*EDUN)
 neuskio, id.
 ninzan, IZAN
 nituan, (*EDUN)
 nok, id.
 non, id.
 nozu, id.
 nuen, id.
 nukean, id.

ñok, [nok?], id.

uidi, (*EDIN)

xaku, IZAN
 xakula, id.
 xat, id.
 xataz, id.
 xaukat, EDUKI
 xazu, IZAN
 xok, (*EDUN)

zaitetz, (*EDIN)
 zaitut, (*EDUN)
 zaituz, id.
 zakio, (*EDIN)
 zala, IZAN
 zan, id.
 zara, id.
 zarala, id.
 zaran, id.
 zarana, id.
 zatoz, ETORRI
 zatozen, id.
 ziran, IZAN
 zituen, (*EDUN)
 zuaz, JOAN

POST SCRIPTUM

ARZARA- lemapean esaten duenak asetzen ez nauelarik bi hitz dakartzat hona, azken azalpena jakintsuagoentzat uzten dudalarik: a) *artza/-tu* «criba/-ar, zaranda/-car» (P. Ab. 151 *artzaatu*, Lar. criba, *artzed*; cribar, *artzetu* eta vide zaranda, zarandar, zarandado eta zarandador) eta b) *arkara* «celo de oveja o cabra» (3. letrari buruz gogora lehen aipatu diren orijinaleko *c* baten erruz sortutako istiluak). Azken hitz hau, besteak beste, Arakistainek Larramendiri bidali zion gehigarrian agertzen da. Arakistainen obrak lexikografi lanetarako duen interesaz mintzatu izan da Mitxelena (ikus *Estudio sobre las Fuentes del Diccionario de Azkue* 137. orrian) eta esan gabe doa interes hori are handiago dela, Barrutiaren obraren kasuan bezala, bere garai berdintsuko testuak aztertzerako orduan. Hona hemen erakusgarri txiki bat (ezkerrean doazenak *Acto* ...ren Hiztegiko lemak dira):

ADIKATU: erantsi Arakistainen (A. hemendik aurrera) «enfadar a otro o fatigar, ítem; *adicator, alicatu, alatu*» (ikus Mitxelena, *Estudio*... 140. or.) 78. or. (Fitaren ed.).

ADINON: Hor dakargun Mogelen errefrauaren aldaera bat ematen digu: A.k: «*Adiñona bost hume, alaba bi, ta iru seme*; para significar que bastan cinco hijos» 48. or. Ikus orri berdinean zer dioen futuruzko inperatiboaz eta gehi *Edizio*... an esanari.

HAGA: Cf. A. 81. or. 1465. zenb. «tunda de palos, ítem, *aga, maquil jatthea*».

ATE: erantsi A. 78. or. 1379. zenb. «de fuera y de dentro, ítem, *atetic ta barrendic*».

BUZKANTZ: «morcilla de oveja» itzuli dudan arren agian hor Barrutiak esanahi bikoiztasunarekin joka lezake, Cf. A. 50. or. 313. zenb. «panza. *buzcanza*». «g.».

HERRI: Barrutiaren erabilkerarako ikus Mitxelenaren «Miscelánea Filológica Vasca II». Badirudi A. usadio zaharragoaren lekuko dela: «Aldeano, *erritarra*, se llama en Vizcaya, a distinción de *uritarra, iritarra*, el que es de ciudad o villa» 49. or. 254. zenb.

FLEMA: Gehi bedi «Flema, ¡ah qué flema de hombre *Ah guizonaren barea!*» A. 74. or. 1232. zenb.

IRITSI: Erantsi «Bajar, *iritsi*, activo. g.» A. 52. or. 410. zenb.

GOLKO: Gehi bekio «Del que disimula virtud; *errosarioa escuan, ta deabrua colcoan*», A. 48. or. zeinaren aldaera baita Barrutiaren «Berkok eder aoan orapiloa kolkoan», 266.

MIZPIL: Cf. «Un árbol semejante a la poma, y su fruto algo más oscuro se llama *mazpilla*, n.» A. 55. or. 546. zenb.

TXANBOLIN: Cf. «Tambolintero, *dambolina*, g.» A. 50. or. 343. zenb.

ZER: Gonbara «¿Quién eres tú / Orren mesediori serbitzeko ni naiz Jauna, Machi Frisa / *Zer gizon?* / Tontorron ton» Barrutia 253-6 eta «Fórmula de responder un inferior, *cer atseguin, jauna; cer atseguin, andrea*: entre iguales: *baraunzut; ya escucho*» A. 62. or. 777 zenb.